

د نارینه وو او نارینتوب پېژندنه

په افغاني ټولنه کې د جنسیتي
مساوات رامنځ ته کولو پر لور

منزه ابتکار
لیندۍ ۱۳۹۹

د افغانستان
د څېړنې او
ارزونې اداره

میا خان یو افغان پلار ده چی په خپل موټرسایکل ۱۲ کیلومتره
لری سفر کوی ترڅو خپلی لورانی شونځی ته ورسوی او هلته څلور
ساعته انتظار باسی ترڅو هغوی له بښونځی نه رخصت شی او بیرته
بی کورته ورسوی.

د افغانستان د خپرنې او ارزونې اداره

موضوعي خپرنه

د نارینه وو او نارینتوب پېژندنه:

په افغاني ټولنه کې د جنسیتي مساوات رامنځ ته کولو پر لور

منزه ابتکار

لیندۍ ۱۳۹۹

ليکوال: منزه ابتکار
ژباړه: احسان الله ځيرک
ISBN: ۹۷۸-۹۹۳۶-۲۴۹-۲۳۱
د خپرونې کوډ: ۲۰۱۵ پ
د پوښ انځور: بي بي سي افغانستان

© ۱۳۹۹ د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره او د ملگرو ملتونو سازمان د ميرمنو بنسټ

دغه خپرونه کيدای شي يواځې د غيری سوداگريزو موخو لپاره نقل، او يا بيا ځلې چاپ شي په دې شرط چې ليکوال او منبعه يې خبره شي. په دې څېړنه کې بيان شوي نظرونه د ليکوالانو دي او د AREU، ملگرو ملتونو سازمان د ميرمنو بنسټ (UN Women)، د ملگرو ملتونو سازمان يا هغې پورې د اړوندو ادارو نظر نه څرگندوي.

که چيری دغه خپرونه بيا چاپ، ذخيره او يا برينسنايې بڼه يې ليرېډول کيږی بايد يو لينک يې د AREU کورپاڼې (www.areu.org.af) ته واستول شي او يا هم د برينسنايک او يا هم تلفون شميری له لياری اړيکه ونيسي ۰۰۹۳۲۰۲۳۱۲۴۱۴.

د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې په اړه

د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره په کابل کې د څېړنو یو خپلواک بنسټ دی چې په ۲۰۰۲م کال په افغانستان کې د نړیوالې ټولني له خوا جوړ شو. د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې موخه د شواهدو پر بنسټ د لوړ کیفیت او په پالیسي پورې اړوند څېړنو برابرول او په فعاله توګه د دغو څېړنو د پایلو خپرول او همدارنګه د شواهدو پر بنسټ د څېړنو او زده کړې د کلتور خپرول دي. د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره د یوې غیرانتفاعي ادارې په توګه د اقتصاد په وزارت کې ثبت شوی ده. د پنسیلوانیا پوهنتون د راپور پر بنسټ، د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره په افغانستان کې د یو څېړنیز بنسټ په توګه د لوړ مقام لرونکې ده او په منځني آسیا کې د څېړنیزو بنسټونو په منځ کې په دریم مقام کې ځای لري. د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره د خپلې موخې د لاسته راوړلو لپاره د پالیسي جوړونکو، مدني ټولنو، څېړونکو او زده کونکو سره کار کوي چې دوی د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې له څېړنو او کتابتون څخه ګټه پورته او د څېړنې په برخه کې خپله وړتیا لوړه کړي او د نظریاتو د څرګندولو، د شننو، او بحثونو لپاره لاره هواره کړي. د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره د مشرانو د بورډ لخوا چې د مرستندويه ادارو، سفارتخانو، ملګرو ملتونو، ځینې نورو سازمانونو، مدني ټولنو او د خپلواکو کارپوهانو استازي پکې شامل دي، اداره کیږي.

په همدې ډول، دغه اداره په بریتانیا کې د پروسپیکټ (Magazine Prospect) د مجلې د ۲۰۱۸ کال، د ډېرې بڼې نړۍ واله څېره نیزې ادارې جایزه ګټونکې شوه.

مالي مرسته کوونکي:

د دې ادارې مالي مرسته کوونکي د سویدن نړیواله پراختیایي اداره (SIDA) او لاندې نور نړیوال بنسټونه دي:

European Union (EU), Global Challenges Research Fund (GCRF), Central Asia Regional Economic Cooperation Institute (CAREC), The Foundation to Promote Open Society (FPOS), The Aga Khan University (AKU), The Royal United Services Institute (RUSI), Institute for Integrated Transitions (IFIT), and UN Women.

همدا راز دا اداره د لاندې نړیوالو بنسټونو غړیتوب هم لري:

RESOLVE Network, Global Challenges Research Fund (GCRF), Secure Livelihoods Research Consortium (SLRC), A Conflict Sensitive Unpacking of The EU Comprehensive Approach to Conflict and Crisis Mechanism (EUNPACK), ADB- Asian Think Tanks Network (ATTN), Sustainable Development Solutions Network (SDSN) and The Regional Environmental Centre for Central Asia (CAREC). For more information visit www.areu.org.af

د ليکوالي په اړه:

منزه ابتکار د اکسفورډ پوهنتون په جان کاليج کې د دکتورا نوماند ده. د نوموړې د دکتورا تيزس موضوع په افغانستان کې د جگړې او يادښتونو تاريخي او توکمي مطالعه ده. نوموړې له اکسفورډ پوهنتون د او سني لوېديځ منځني ختيځ په مطالعاتو کې ماسټري ترلاسه کړې ده.

سرېزه:

د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره (AREU)، خوښه ده چې خپلو درنو مخاطبینو ته په دې فرصت کې دغه مقاله وړاندې کړي. د نارینه وو او نارینتوب پېژندنه: په افغاني ټولنه کې د جنسیتي مساوات رامنځ ته کولو پر لور. دغه څېړنه په افغانستان کې د ملګرو ملتونو سازمان د میرمنو بنسټ (UN Women) په سخاوتمندانه مالي مرستې چمتو شوی ده.

په دې څېړنه کې دا راسپړو چې د بېلا بېلو ټولنیزو - اقتصادي، قومي - ژبنيو او عمر لرونکو ډلو افغان نارینه څه ډول د ټولنیزو - سیاسي او اقتصادي بدلونونو په ترڅ کې نارینتوب ننگوي او بیاځلي یې تعریفوي. مونږ په دې باوري یو چې د بیلابیلو نارینه وو او د نارینه توب د بدلون لپاره هغه نارینه چې عملاً د جنسیت په اړیکو کې ګټور دي کولای شي چې په افغانستان کې د جنسیت د نابرابروالي په ګوته کولو او عملي کولو کې ګټور تمام شي.

دا څېړنه په افغانستان کې د بېلا بېلو سیمو څخه د پنځو بېلا بېلو ټولنیزو - اقتصادي وضعیتونو، قومي - ژبنيو مخینو او عمر لرونکو سړیو له مخې ترسره شوې ده. دا پنځه موضوعي څېړنې د ژوند د کیسې په اړه د هغو ۱۸ له منځه غوره شوي، چې د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې د ۲۰۱۲ زېږدیز کال آنځور د یوې برخې په توګه ترسره شوي وي.

دا څېړنه یو څو عملي وړاندیزونو سره د لارې بحث سره راپورته شوي، د ماشوم په پالنه کې مثبت مورولي او پلارولي په دې باندې اوږدمهاله اغېزه نښندي چې هلک او نجلۍ ټولنیز شي. باید له ماشوم سره د پلار مثبت تعامل په موخه پراخ ملاتړ موجود وي او په دې برخه کې باید د ښوونځیو او مسلکي کسانو له لوري مشترک پېټي ته اوږه ورکړل شي. مدني ټولنه، رسنۍ او مذهبي ډلې هم کولای شي «نه یوازې ماشومان او ښځې، بلکې سړي هم له پلارولي څخه ګټه اخیستلی شي» پر مفهوم د ټینګار له لارې مسؤلیت منونکې پلارولي ته وده ورکړي. دغه کړنې به د کوچنیانو په رالوړیدو کې د والیدینو یو شان مسؤلیتونو کې مرسته وکړای شي.

مونږ باوري یو چې دا څېړنه به له هغو وګړو سره چې په افغانستان کې د جنسیتي پروګرامونو په پلي کیدو او ښه ورکولو کې بوخت دي مرستندویه تمامه شي او هغه کسان چې په دې برخه کې لیبوالتیا لري د هغوي لپاره به یوه ښه مطالعه وي.

زه غواړم چې په دې فرصت کې د لیکوال او د هغه د پاملرنې مننه وکړم. همدارنګه د ښاغلو بیاسمونکو د فوق العاده تبصرو نظریاتو او وړاندیزونو څخه مننه وکړم چې د دې په لارې ګډې کیدو کې یې له مونږ سره مرسته وکړه. زه همدارنګه غواړم د افغانستان د (UN Women)، څخه چې تل یې زموږ د جنسیت کاري برخه کې له مونږ سره مرسته کړي مننه وکړم.

ډاکټره اورځلا نعمت

د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې رئیسه

د موضوعاتو ليکلی

۵	سرريزه:
۱	لنډيز:
۳	په افغانستان کې نارينه او نارينتوب
۵	څېړنيزه تگلاره (ميتودولوژي)
۵	روح الله
۸	عبدالکريم
۱۰	ناصر
۱۱	نوراحمد
۱۳	محمد خان
۱۵	بحث
۱۷	پايله
۱۹	د نورې څېړنې لپاره وړانديزونه
۲۰	سرچينې او اخذليکونه

سرريزه:

په دې څېړنه کې دا راسپړو چې د بېلا بېلو ټولنيزو - اقتصادي، قومي - ژبنيو او عمر لرونکو ډلو افغان نارينه څه ډول د ټولنيزو - سياسي او اقتصادي بدلونونو په اډانه کې نارينتوب ننګوي او بيا ځلې يې تعريفوي. د بېلا بېلو نارينه وو او هغو سړيو پېژندنه چې له حاکم نارينتوب حالت د جنسيتي مساوات په موخه تېرېږي له جنسيتي نوښتونو د څېړنې په برخه کې له موږ سره ډېره مرسته کوي.

دا څېړنه په افغانستان کې د بېلا بېلو سيمو څخه د پنځو بېلا بېلو ټولنيزو - اقتصادي وضعيتونو، قومي - ژبنيو مخينو او عمر لرونکو سړيو له مخې ترسره شوې ده. دا پنځه موضوعي څېړنې د ژوند داستان په اړه د هغو ۱۸ له منځه غوره شوي، چې د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې د ۲۰۱۷ زېږديز کال انځور د يوې برخې په توګه ترسره شوې وې.

هغه درې اړين موضوعات، چې د دې پنځو موضوعي څېړنو په ترڅ کې موندل شوي، عبارت دي، له: ۱. ټولو نارينه وو د خپلې پالنې پرمهال د ښځو او سړيو ترمنځ جنسيتي اړيکې تجربه کړې دي، چې دوی ورته په مثبتې سترګه گوري. ۲. ټول نارينه د جنسيت په اړه پر شته او بدلېدونکو ټولنيزو نورمونو پوهيږي. ۳. ټول نارينه په افغانستان کې د نارينتوبونو په اړه منځ ته راغلي پوهاوي ننګوي او بيا ځلې يې تعريفوي. په دې څېړنه کې هغو لارو چارو ته اشاره کېږي، چې په ترڅ کې له بېلا بېلو اړخونو د بېلا بېلو نارينه وو له لوري نارينتوبونه رامنځ ته شوي، له منځه تللي او د وخت په اوږدو کې يې بدلون موندلای دی.

د زياتې څېړنې په موخه سپارښتنې:

۱. د ماشوم په پالنه کې مثبتې مورولي او پلارولي په دې باندې اوږدمهاله اغېزه ښکېلي چې هلک او نجلۍ ټولنيز شي. بايد له ماشوم سره د پلار مثبت تعامل په موخه پراخ ملاتړ موجود وي او په دې برخه کې بايد د ښوونځيو او مسلکي کسانو له لوري مشترک پېښې ته اوږه ورکړل شي. مدني ټولنه، رسنۍ او مذهبي ډلې هم کولای شي «نه يوازې ماشومان او ښځې، بلکې سړي هم له پلارولي څخه گټه اخيستلی شي» پر مفهوم د ټينګار له لارې مسؤليت منونکې پلارولي ته وده ورکړي.

۲. په ښوونځيو او پوهنتونونو کې د جنسيتي مساوات په اړه د پوهنيزو پروگرامونو جوړول، هلکانو او سړيو لپاره د يادو موضوعاتو مناسبوالي روښانولای شي. دا پروگرامونه بايد خوندي چاپېريال جوړ کړي چې خواخوږي رامېنځ ته کړي ترڅو د جنسيتي موضوعاتو، گرانښت او صميميت، وسلوالو شخړو او تاوتریخوالي په اړه خبرې وشي. دوی بايد د جنسيتونو ترمنځ مساوات غښتلی کړي، بې تاوتریخوالي او له درناوي ډکو اړيکو ته وده ورکړي ترڅنگ يې هغه ستونزې روښانه کړي چې هلکان او سړي په افغانستان کې د اوسني جنسيتي وضعیت پرمهال، په تېره بيا د نفقه برابرونکي، ولي او پرېکړه کوونکي په توګه ورسره مخ شوي وي. که څه هم دا کار ډېر پېچلی دی، ولې ځينې سړي په دغو شرايطو باندې بريالي شوي دي، نو بايد دا پېچلتياوې وازمايل، تحليل او تر بحث لاندې ونيول شي.

۳. رسنۍ د نارينتوب او ښځينه توب په اړه د ذهنيت په رامنځ ته کولو کې بنسټيزه ونډه لري. يو هر اړخيز او له کلتوري لحاظه برابر مخابراتي پلان بايد په ټولنه کې د سړيو په ورځني ژوند کې د حاکم نارينتوب مفاهيم روښانه کړي. په دې ډول سړي او ښځې دواړه کولای شي چې جنسيتي سلسلې بيا ځلې وازروي او انځور يې کړي او د جنسيتونو ترمنځ پر مساوات پوه شي چې دواړو لورو ته گټور دي. رسنۍ په کورني چاپېريال کې د سړيو څرگنده مثبتې ونډه او د دواړو جنسيتونو متوازن کاري ژوند دودولی شي ترڅنگ يې هغه سړي چې هلکانو ته د مثبت ونډې د بېلګو په جوړولو کې مرسته کوي بايد وپېژني، کار ورسره وکړي او غښتلي يې کړي.

۴. له سړيو سره د يووالي له لارې د ځايي کچې ښځينه فعاليتونو، په نړيواله کچه او افغانستان کې، ستر پرمختګونه کړي دي. د ښځو حقوقو فعالان او د ښځو حقوقو ادارې بايد په افغانستان کې له سړيو سره په گډه کار وکړي خو د جنسيتونو ترمنځ مساوي او لږتاوتریخجنې اړيکې ورغوي.

۵. مثبت ليد لرونکو يا هغو سړيو لپاره، چې په کورنيو، کاري چاپېريال او ټولنه کې د ښځو ملاتړي وي؛ د پېژند ترټيول، ځوان نارينه دې ته هڅولای شي چې دوی په ټولنيزه او ملي کچه د تغيير د استازي او پېروي، د موډل په توګه تعقيب کړي.

لنډيز:

په ۲۰۰۱ زېږديز کال کې د امريکا متحده ايالاتو په مشرۍ په افغانستان کې نظامي لاسوهنې له پراخو رغښتو هڅو سره مل وه، چې په ترڅ کې يې دې هېواد ته د ميلياردونو ډالرو مرستې راغلې. د ښځو حقونو او د هغوی وضعیت پر ښه کېدو باندې پانګونې د دې بهرنيو مرستو د لومړيتوبونو په سر کې ځای درلود. د اټکلونو له مخې نېږدې يو ميليارد ډالر يوازي د جنسيتي نوښتونو په برخه کې پر مرستو لګول شوي دي. د دې پروګرامونو له ډلې تر ټولو پراخ او زيات لګښت لرونکی يې د پروموت پروګرام و. ياد پروګرام په ۲۰۱۳ زېږديز کال کې د ۲۱۲ ميليون ډالرو بسپنې په ورکړه پيل شو خو په حکومت، اقتصاد او مدني ټولنه کې د ښځو له لوري د مشرتوب په ترلاسه کولو کې مرسته وکړې. تردې مهاله د ۱۸ کلونو په تېرېدو افغانستان د جنسيتي مساوات د ودې نوملړ له مخې چې جنسيتي مساوات ته کتنه کوي، د ۱۸۹ هېوادونو په ډله کې ۱۷۰ ځای لري او د ۲۰۱۹ او ۲۰۲۰ زېږديز کال د ښځو امنيت او سولې په نوملړ کې چې د ښځو وضعیت ته د محرومیت، عدالت او امنيت د معيارونو له مخې کتنه کوي، دويم وروسته پاتې هېواد ګڼل شوی.^۲

له ۲۰۰۱ زېږديز کال وروسته د جنسيت له مخې مرستندويه نوښتونه، پالیسۍ او پروګرامونه پرته له دې، چې د جنسيتي جوړښت تړاو لرونکو اړخونو ته پام وکړي، ښځې يې يوازې په يوه کټګورۍ کې رامنځته کړي دي. دې تړاو ته د شا اړولو په ترڅ کې ښځې او سړي د « ټولني داسې بېلو بېلو برخو» په توګه تعريف شوي، چې په هغو کې د ښځې او سړي ژوند سره غوټه شوی دی.^۳ فمينيستي (د ښځينه جنسيت پلوي) منتقدان له ۲۰۰۱ کال وروسته په افغانستان کې د بهرنيو هېوادونو درنه نظامي لاسوهنه له استبدادي او ظالمانه شرايطو د ښځو ازادولو لپاره له اخلاقي پلوه توجیه کوي.^۴ دا توجیه په هغه ليدلوري کې رېښه لري، چې له مخې يې ښځو ته د مظلومې طبقې يا قربانيانو په توګه کتل کېږي او افغان نارينه وو ته د تاوتریخوالي ترسره کوونکو او د ښځو ودې په لار کې د خنډ په توګه کتل کېږي. افغانانو ته د تاوتریخوالي، جګړې او وحشت ارتکاب له ليدلوري سره د افغانانو پر عملي ژوند د تجربې څېړنې په ترڅ کې مبارزه کېدای شي، چې د روانې اوږدې جګړې او شخړې، کډوالۍ او بېوزلۍ له کبله د ګڼ شمېر ټولنيزو تشويشونو سربېره بيا هم د يوه سړي په توګه مثبتې ونډه اداء کوي.

د سړيو او ناريتوب سپړنه له ګڼ شمېر اړخونو د جنسيتي نوښتونو او پالیسيو په وده کې مرسته کولای شي. له جنسيت د يوې اړیکې په توګه درک د هغو سړيو او ښځو تجربې په ښه ډول په ډاګه کولای شي، چې له نرواکۍ نورمونو يا محروم دي يا هم ورسره جوړ نه دي.^۵ د دې ترڅنګ، پر هغه پروسه پوهېدل چې د خپلو تابعو ډلو په منځ کې ايډيال نارينه رامنځ ته کوي له خپل ځان او ژوند د سړيو د ليدلوري په وړاندې کولو کې مرسته کوي. بالاخره، لکه څنګه چې ناريتوب په ټولنيز لحاظ د ښځو په څېر منځ ته راغلی، د اغېزناکې لاسوهنې له لارې له منځه تللای شي.

۱ د افغانستان بيارغونې په چارو کې د امريکا متحده ايالاتو ځانګړی سرمفتش (سيګار). «افغان ښځې: يوې هراړخيزې پلټنې ته اړتيا ده خو د امريکا متحده ايالاتو د دفاع وزارت، حکومت او امريکا متحده ايالاتو د نړيوالې پراختيايي ادارې پرمختګ په ډاګه او وارزوي.» د سيګار پلټونکی راپور، ۲۰۱۴ کال د سمبر، مخونه: ۱۵-۲۴ د افغانستان بيارغونې په چارو کې د امريکا متحده ايالاتو ځانګړی سرمفتش (سيګار). «د ملي لومړيتوبونو په پروګرام کې د جنسيتي برابرۍ پراختيا (پروموت): د امريکا متحده ايالاتو نړيواله پراختيايي اداره دې ته اړتيا لري خو د دغو ۲۱۷ ميليوني ډالرو پروګرام لاسته راوړنې او د دوی د ساتلو په برخه کې د افغان حکومت وړتيا وارزوي.» د سيګار پلټونکی راپور، ۲۰۱۸ کال سپتمبر، مخونه: ۱۸-۲۹. د افغانستان بيارغونې په چارو کې د امريکا متحده ايالاتو ځانګړی سرمفتش (سيګار). «د امريکا کانګرس ته مهالنۍ راپور.» سيګار، ۲۰۱۲ اکتوبر.

۲ د ښځو، سولې او امنيت په برخه کې د جيورج تاون انسټيټيوټ او د اوسلو د سولې څېړنو انسټيټيوټ. د ښځو، سولې او امنيت د ۲۰۱۹ او ۲۰۲۰ کلونو نوملړ: د ښځو لپاره د محرومیت، عدالت او امنيت له لارې د تل پاتې سولې لټون، واشنگټن، ۲۰۱۹. <http://hdr.undp.org/en/content/gender-development-index-gdi>

۳ کانل. «د دروازې ساتونکو په منځ کې بدلون: په نړيوال ډګر کې سړی، ناريتوب او جنسيتي مساوات.» په ټولنه او کلتور کې د ښځو ژورنال، ۳۰، ۳۱ مه ګڼه (۲۰۰۵): ۲۵-۱۸۱

۴ -- ابولفاد، ليلا. «ايا مسلماني ښځې خوندیتوب ته اړتيا لري؟» کمبريج، ماسټري: د هارورډ پوهنتون نشرات، ۲۰۱۳. بيل اوود، جولي. «کابل جشنواره: له جګړې په وروسته افغانستان کې جنسيتي سياستونه» فلاډيفيا، د پنسلوانيا پوهنتون انتشارات، ۲۰۱۵. داوتازي، انيلا. «د افغانستان په اړه اعتراف کول.» کلتوري خوځښتونه، ۱۸، ۳ مه ګڼه (۲۰۰۲): ۲۹۳-۳۱۱

۵ کانل ناريتوبونه. بارکلي، د کاليفورنيا پوهنتون نشرات، ۲۰۰۵.

په افغانستان کې پر سړيو او نارینتوب څېړنه لا تراوسه ډېره کوچنۍ خو د ودې په حال کې برخه ده.^۶ ویپلمان، حکیمی او سادات هغو لارو چارو ته اشاره کوي، چې په ترڅ کې یې ښځې او سړي د بېلا بېلو څو یو له بل سره تړلو تگلارو له مخې په افغاني ټولنه کې د حقوقي اعمالو له مخې له جنسیتي ایډیال سره د نه تطابق له وجې مجازات کېږي.^۷ مارسدن بیا د هغو افغان سوداګرو له تگلارو پیروي کوي، چې د ایروشیا په ګوټ ګوټ کې پر سوداګرۍ بوخت دي، خو په تاریخي شالید کې د دوی بدلېدونکې محتوا په وړاندې د دوی متنوع او بدلېدونکي ذهنیتونه راوسپړي.^۸ شیبوندا بیا دا راسپړي چې څه ډول پښتانه نارینه معمولاً په ننګرهار کې د روانې جګړې په ټولنیزه - سیاسي محتوا کې د نارینه توب پښتني مفهوم ترلاسه کوي، مخالفت یې کوي یا یې هم مني.^۹ له دې کبله تر دې دمه تر ټولو پراخ شموله څېړنه چې د افغانستان په ګڼ شمېر زونونو کې پر سړيو او نارینه توب ترسره شوې او خپره شوې ده د « جنسیتي نامساوات بل اړخ: په افغانستان کې سړي او نارینه توب» تر سرلیک لاندې د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې او افغانستان لپاره د سوېډن کمېټې له لوري ګډه څېړنه ده.^{۱۰} دا څېړنه پر هغو تجربې ارقامو ولاړه ده، چې د یادې څېړنې په ترڅ کې راټول شوي دي.

په دې څېړنه کې دا راسپړو، چې افغان نارینه څه ډول د ټولنیزو - سیاسي او اقتصادي بدلونونو په ترڅ کې نارینتوب ننګوي او بیاځلې یې تعریفوي. په تېره بیا دا څېړنه د بېلا بېلو ټولنیزو - اقتصادي، قومي - ژبنيو او عمر معیارونو له مخې هغو سړيو ته کتنه کوي، چې غواړي په خپل ژوند کې مثبتې جنسیتي اړیکې تجربه کړي. د دې څېړنې اطلاعات له هغو مرکو راخپستل شوي، چې د ژوند داستان بیانولو تگلارې له مخې ترسره شوي دي. دا څېړنه د ۱۸ پراخ شموله مرکو له ډلې پر پنځو مقالو تمرکز لري، خو د دوی پر تېر ژوندانه پوه شو او په اوس وخت کې له جنسیتي ایډیال سره د دوی په ژوند کې له اړیکو او مسئولیتونو خبر شو. په فردي کچه د سړيو ژوندانه ته په ځغلند نظر سره کولای شو د ټولنې په وګړو کې هغه انساني تگلارې وویښو، چې په ترڅ کې یې سړي زامن، خاوندان، پلرونه او په ټوله کې د ټولنې غړي ځان حسابوي.

له دغو ټولو پنځو کسانو سره مرکې پر پنځو موضوعاتو راڅرخي: ۱. ټولو نارینه وو د خپلې پالنې پرمهال د ښځو او سړيو ترمنځ جنسیتي اړیکې تجربه کړې دي، چې دوی ورته په مثبتې سترګه ګوري. ۲. ټول نارینه د جنسیت په اړه پر شته او بدلېدونکو ټولنیزو نورمونو پوهیږي. ۳. ټول نارینه په افغانستان کې د نارینتوبونو په اړه منځ ته راغلی ذهنیت ننګوي او بیاځلې یې تعریفوي.

د جنسیت له مخې د زیاتو اغېزناکو نوښتونو لپاره د نارینه توب متنوع او بېلا بېل اړخونه، له سړيو کېدونکې تمې او د هغو سړيو پېژندل اړین دي، چې له جنسیتي انحصار په لاس اخیستنې عادلانه جنسیتي اړیکې تجربه کوي. دا څېړنه به له ډیډخل اړخونه لکه غیرانتفاعي سازمانونو، مدني ټولنو سازمانونو او پالیسی جوړونکو سره مرسته وکړي څو: الف) په خپل کار کې د سړيو او نارینتوب ارزښت ته پام وکړي ب) پر هغو لارو چارو پوه شي، د کومو په ترڅ کې چې کېدلای شي سړي د جنسیتي عدالت په ترلاسه کولو کې غوره ګډون ولري.

۶ ای چاوز، چونا. سید مهدي موسوي او لیا ویلفریدا. «د جنسیتي نابرابرۍ بل اړخ: په افغانستان کې سړي او نارینتوبونه» کابل: د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره، ۲۰۱۲. حکیمی، عزیز او تورن ویپلمان. «له انځور پاتې شوي: هغه نارینه چې په افغانستان کې د اخلاقي جرمونو له کبله بنديان شوي» برکین، جرمني: چالییز میشلین انستیتیوت، ۲۰۱۸. مارسدن، ماګوس. «نارینه سوداګر: په یوریشیا کې د افغان سوداګرو په منځ کې راکړه ورکړه، انسجام او نارینتوب.» د منځني ختیځ لرغونپوهنه ۱۴ (۲۰۱۹): ۵۵-۷۲ مرتین، هانري. «نورمونو او امنیت ته په څیر کتنه: په افغانستان کې سړي، نارینتوب، شخړه او د سولې ټینګښت.» څېړنیزه مقاله، د نړیوالو ګواښونو او سولې ارزونې په برخه کې د څېړنو موسسه، ۲۰۱۸.

۷ مارسدن، هماغه

۸ مارسدن، هماغه

۹ شیبوندا، انډریا. «د بېلا بېلو نارینتوبونو بدلول د پښتانو افغان نارینه وو په منځ کې موضوعیت، اجنسي او کلتوري اصطلاحات.» ۲۰۱۸. شیبوندا، انډریا. «نارینتوب: په افغانستان کې کلتور، جګړه او رواني اړخونه یې» اکسفورډ: د اکسفورډ پوهنتون انتشارات، ۲۰۲۰. شیبوندا، انډریا. «جګړې زموږ ټولنه وپیاوړه کړې: نارینتوب، تاوتریخوالی او د پښتنو افغانانو په منځ کې د کلتوري اصطلاحاتو بدلون.» په نني افغانستان کې: د څلوېښت کلنې جګړې اغېز. اېډېټ. نعمت الله شهزادي، ۱۷۹-۹۹. بلوګمنون، انډریانا، هندي پوهنتون انتشارات، ۲۰۱۸.

۱۰ ای چاوز، چونا. سید مهدي موسوي او لیا ویلفریدا. «د جنسیتي نابرابرۍ بل اړخ: په افغانستان کې سړي او نارینتوبونه» کابل: د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره، ۲۰۱۲.

په افغانستان کې نارینه او نارینتوب

نارینه توبونه، د بېلګې په توګه د یوه سړي بېلا بېلې بڼې او هغه چلن دی، چې د فردي او منظم ټولنیز چلن په ترڅ کې یې خپلې کړې وي.^{۱۱} د نارینه توب او ښځینه توب دواړو له ډلې هېڅ یو یې نه هم ساکن او نه هم مفرده بڼه لري. دوی ګڼ شمېر او بېلا بېلې بڼې لري، د بدلون په حال کې او متحرک اړخ لري. له دې کبله چې نارینه توب او ښځینه توب د ټولنیزو - اقتصادي او سیاسي پروسو د بدلونونو په اډانه کې بدلون مومي، نو د نارینه توب او ښځینه توب نوې بڼې هم راڅرګندېږي. د کانل په وینا، نارینه توب او ښځینه توب سره تړلي، ځکه له یو بل سره تعامل لري. د بېلګې په توګه، که په کومه کورنۍ کې چې یوازینی نفقه برابرونکي ښځه وي، دا چاره نه یوازې د ښځینه توب نوی مفهوم زېږوي، بلکې د نارینه توب مفهوم هم بدلوي.^{۱۲}

کانل د حاکم نارینه توب په تړاو خبرو پرمهال، په دې ټینګار کاوه چې نارینه توب د مراتبو لړۍ لري.^{۱۳} حاکم نارینه توب، د نارینه توب هغه نفوذی او لوړه بڼه ده چې سړي یې هیله لري او په یوه پلارواکه جنسیتي سلسله کې په ښځینه وو او بیواکه نارینه وو باندې د پراخ ټولنیز ځواک او واک سره مل وي.^{۱۴} هغه نارینه چې حاکم نارینه توب نه مني، په ټولنیز ډول تر فشار لاندې دي او داسې انګېرل کېږي دوی هغه ځای ته نه دي رسېدلي، کوم چې نارینه توب ګڼل کېږي.^{۱۵} شیبوینډا وایي چې په پښتنې ټولنه کې نرتوب (زړه ورسې) څرنگه د خوښې وړ څیز دی. نرتوب له غیرت سره تړلی او «هغه استعداد او وړتیا ده چې د یوه کس نارینه توب څرګندوي.» د نارینه توب حاکمه بڼه، چې د بدلېدو او تغیر په حال کې ده، نه یوازې په ښځو بلکې په سړیو هم ناوړه اغېزې لري. اوږدمهاله جګړې او تاوتریخوالي په ټولنه کې حاکم نارینه توب رامنځ ته او د سپېڅلتیا وړ ګرځولي چې پر ښځو باندې تاوتریخوالي او د خپل زور ښودلو او ساتلو لپاره له تاوتریخوالي د ګټې اخیستنې په توګه پېژندل شوی.

په افغانستان کې، د لسیزو اوږدمهاله جګړې له امله د مړینې، زېربناوو له مینځه تللو او دغه راز بیخایه کېدو سره افغاني ټولنه او په ترڅ کې یې جنسیتي اړیکې په ژوره توګه زیانمنې شوي. دې چارې په هغو نارینه وو باندې چې د خپلې کورنۍ نفقه برابرونکي دي (او تر خپلې وسې د خپلو مېرمنو او بچیانو د هوساینې مسؤل دي)؛ دروند پېټی اېښی دی.^{۱۶} اذربایجاني مقدم په لاندې ډول په ټینګار سره ځینې تغیرات په ګوته کوي.

اقتصادي تغیراتو، د نارینه نفقه برابرونکو له لاسه ورکولو یا نشتوالي له امله چې په ځانګړي ډول د ښځو له لوري اداره کېږي ډېر شمېر ښاري کورنۍ یې تر شا پریښي، په تدریجي ډول د غربت ښځینه کولو ترڅنګ چلندونه هم بدل کړي دي او دا چاره کومه ټاکنیزه چاره نه ده، ولې بیا هم ښځې د کورنۍ له اقتصاد سره مرسته کوي. پخوا به سړیو ته دا شرم و چې ټولې کورنۍ ته د نفقې چمتو کولو مسؤلیت له ښځو سره شریک کړي یا ورته له کوره بهر په فاسد چاپیریال کې د کار کولو اجازه ورکړي، خو د کلیوالي او ولایتي کورنیو او همدارنګه مختلف عایدات لرونکو نارینه وو، په تدریجي ډول ښځو ته د پیسو ګټلو یا بهرنیو مؤسسو سره د کار کولو د اجازې ګټه درک کړې ده ترڅو له دوی سره مرسته وکړي.^{۱۷}

۱۱ کانل، هماغه اثر

۱۲ هماغه اثر.

۱۳ کانل او میژرشمیدت. «حاکم نارینتوب: پر مفهوم بیاځلي غور کول.» جنسیت او ټولنه ۱۹، ۷مه ګڼه (۲۰۰۵): ۲۹-۸۵۹

۱۴ هماغه اثر

۱۵ شیبوینډا، انډریا. «نارینتوب: په افغانستان کې کلتور، جګړه او رواني اړخونه یې» اکسفورډ: اکسفورډ پوهنتون انتشارات، ۲۰۲۰.

۱۶ ای چاوز، موسوی او ویلفریډا: د جنسیتي نابرابرۍ بل اړخ

۱۷ اذربایجاني - مقدم، سېپي. «افغان مېرمنې د ۲۱ مې زېږدیزې پېړۍ په حاشیو کې» په ملت جوړونه کې ورته پام نه دی شوی. په افغانستان کې مرستې، سوله او عدالت، اېډېټه ډوني، ورمستر او نیلانډ، ۹۵-۱۱۲. بلومفیلډ، سی ټي، کامیرین انتشارات، ۲۰۰۴.

په ۲۰۱۲ زیږدیز کال کې د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې له لورې ترسره شوې څېړنې موندلې وه چې د افغان سړیو په اړه عمومي درک داسې دی چې دوی باید زړه ور او عزتمن وي، که څه هم د ټولنیزو توقعاتو سره سم ژوند تېرولو په ناکامۍ کې دوی د سپېڅلتیا او ارزښت د بایللو احساس لري، چې د بې‌عزمتۍ او شرم لامل ګرځي.^{۱۸} هغه سړي بې‌غیرته ګڼل کېږي، چې بنځونو کې وي یا عزت ونه لري، د بې‌غیرته سرچینه بیا عزتمن کس دی. د بې‌عزمتۍ او شرم احساساتو دوام، بنځې او سړي دې ته مجبوره کړي، چې سختو جنسیتي اصولو او تمو ته غاړه کېږدي. دغه فشارونه ددې لامل شوي دي چې سړي په خپل کورني او ولسي چاپیریال کې د بنځو او نورو سړیو په وړاندې د تاوتریخوالي وسایلو ته مخه کړي، ترڅو خپل ټولنیز مسؤلیتونه اجراء کړي وښايي او خپل زور او په ټولنه کې ځانګړي شوی د نارینه توب مفهوم خلکو ته په ډاګه کړي.^{۱۹}

څېړنې موندلې وه چې له وسله والو ډلو سره یوځای شوي او په تاوتریخوالي کې ښکېل نارینه، معمولاً هغه نارینه دي چې محدود اقتصادي فرصتونه لري او له غربته ځورېږي. په افغانستان کې د متحده ایالاتو د سولې انستیتیوت د ۲۰۱۸ زیږدیز کال لنډ راپور سره سم، د نامنۍ او وزګارتیا لورې کچې سره مخ ډېرېدونکي ځوان نفوس، ځوانان «خپلو کورنیو ته د خپلو محسوسو مکلفیتونو او دندو ترسره کولو له پاره په زیاتېدونکي توګه په تنظیم شوو جرمونو یا نورو غیر قانوني-ترډېره د تاوتریخوالي-کړنو کې لاس لري»^{۲۰} دا بېلګه په نړیواله کچه په ګڼ شمېر جګړه ییزو سیمو کې لیدل کېږي. د رونډا په تړاو، سمرز ویل چې په غربت، ټولنیزې نابرابرۍ، تبعید یا شړلو، پوهې نشتون او نه خوځښت کې بیرزله او بې دندې ځوانان په اسانۍ سره د نسل وژنې په جرمونو کې ونډې اخیستو ته جذبېږي.^{۲۱}

نورو قضیو لکه د لایبریا او سیري لیون پرتله ییزو موندنو ښودلې ده، چې ځوانان جګړې ته د واده د وعدې له لارې جذب شوي.^{۲۲} دا بېلګه ډولن هغه وخت بیان کړه چې ادعا یې وکړه ځوانان «د هغه څه ترلاسه کولو لپاره، چې دوی ته یې له ورکولو ډډه شوې؛ جګړې ته مخه کوي» او «دا چې دوی ته اقتصادي فرصتونو ورکول د مشرانو له لورې رد شوي دي، نو ځکه د وسلو پورته کولو له لارې لنډې لارې ټاکي»^{۲۳} شیبوونډا د افغانستان په اړه خپله څېړنه کې وایي چې په افغانستان کې د اوږدمهاله جګړې او تاوتریخوالي په پایله کې ظلم او سخت زړي توب د اخلاقي لید برخه ګرځېدلې او نارینه وو ته یې نوي تمې زېږولې دي. د بېلګې په توګه، «د مېراني او نارینتوب څرګندولو هیلې او تمې بیا ځلي راټوکېدلې دي او د پخوانیو درېیو لسیزو په واسطه رامنځ ته شوي ځیر یا شدید معیارونه لا ویجاړ شوي دي»^{۲۴}

دې مقاله کې تر بحث لاندې نیول شوو سړیو تاوتریخوالي ته نه مراجعه کول خوښ کړي او پرځای یې حاکم نارینه توب ننګولی دی او په بدلېدونکو ټولنیزو او کورنیو شرایطو کې یې جنډري اړیکو په اړه خپل درک، له نورو متفاوت وړاندې کړي دی. د ټولنیزو بنسټونو په توګه د نارینتوب او بنځه توب بېلابېلو ډولونو پېژندل موږ ته رابښي چې دا څیزونه میراثي نه دي، خو په ځانګړي ډول د شرایطو بدلېدو پرمهال بدلېږي/بدلېدای شي.

۱۸ ای چاوز، چونا، سید مهدي موسوي او لیا ویلفریدا. «د جنسیتي نابرابرۍ بل اړخ: په افغانستان کې سړي او نارینتوبونه» کابل: د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره، ۲۰۱۲.

۱۹ ابي رافع لینا. «هغه فرصت چې له لاسه ووت؟ د جنسیتي مساوات په ګټه مداخلو کې د سړیو ښکېلتیا: له افغانستان راپورته شوي غږونه» د سولې ټینګښت او ودې ژورنال، درېیمه ګڼه (۲۰۰۷). مخونه ۸۲ تر ۸۷.

۲۰ احمدي، بلقیس او رفیع الله ستانیکزی. «په افغانستان کې د نارینتوب بیاځلي تعريفول» د سولې لپاره د امریکا متحده ایالاتو انستیتیوت، د سولې لنډیز ۲۴۳، ۲۰۱۸.

۲۱ سومر، مارک. «د آفریقا کشرانو نارینه وو وپړول: نارینه ځوانان، شخړه، ښارینتوب، او د رونډا قضیه» د جنسیت بل نیمايي اړخ په وده کې د سړیو مسايل. د نړیوال بانک ډلې انتشارات، واشنگتن، ۲۰۰۲.

۲۲ ریچارد پاول. «په جګړه او له جګړې وروسته رغونه کې ځوان نارینه او جنسیت: د لایبریا او سیري لیون په برخه کې پرتله ییزې موندنې» د جنسیت په بله نیمايي کې: په وده کې د نارینه وو مسايل، اېډېټ: ایان بونان او ماريا کوریا، ۱۴۲، واشنگتن، د نړیوال بانک ډلې انتشارات، ۲۰۰۲.

۲۳ ډولان، چاریس. «د نارینتوبونو نسکورېدل او کمزوري دولتونه - د شمالي یوګانډا موضوعي څېړنه» هغه څه چې په نارینتوب کې اهمیت لري! سړي، جنسیت او وده، اېډېټ: ایف کلیور. دوریان: زیډ بوک، ۲۰۰۳.

۲۴ شیبوونډا، انډریا. «نارینتوب په افغانستان کې کلتور، جګړه او رواني اړخونه یې» اکسفورډ: د اکسفورډ پوهنتون انتشارات، ۲۰۲۰.

څېړنيزه تگلاره (میتودولوژی)

ددې مقالې اطلاعات يا خام مواد له هغو ۱۸ پراخ شموله نیمه منظمو مرکو راخپستل شوي، چې د ژوند داستانه تگلاره (life-history approach) په کې کارول شوې ده. دا مرکې د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې له لوري د ۲۰۱۲ زېږديز کال د ريبورت يوې برخې په توگه ترسره شوي دي. دا يوه هراړخيزه داخلي څېړنه ده چې د پروموندو (Promundo) او نسڅو په اړه نړيوال څېړنيز مرکز په واسطه پرمخ وړل شوې ده، چې په افغانستان کې د سړيو چال چلند په تړاو ترسره شوې ده. دا ريبورت په افغانستان کې د نارينتوب په تړاو په بېلابېلو تصوراتو او له جنسي (نا)برابري سره مرسته کوونکو لارو باندې تمرکز لري.

په ټولو ۱۸ هراړخيزو مرکو کې، اووه مرکې د بلوغيت لومړيو (۱۸ نه تر ۳۵) کلونو لرونکو يا نويو ځوانانو سره، اووه يې د بلوغيت منځنيو (۳۶ نه تر ۵۰) کلونو لرونکو يا پاڅه عمر سړيو او څلور مرکې بيا د بلوغيت وروستيو (۵۱ نه تر ۷۵) کلونو لرونکو يا مشرانو سړيو سره شوي دي. په دغو ۱۸ مرکو کې پنځه کيسونه داسې انتخاب شوي چې د سړيو ټولنيز-اقتصادي وضعيت، قومي-ژبنی شاليد او عمر ته په کتنو تنوع لري. دا سړي د کابل له کليوالي سيمو نيولي تر ننگرهار، تخار او د باميانو تر کليوالي سيمو پورې د افغانستان بېلابېلو برخو څخه ټاکل شوي وو. د راپور مطابق، دا سيمې په افغانستان کې د جنسيتي مسايلو سره په چلند کې د محافظه کارۍ او آزادخيالي جلا کچې لري.

د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې څېړنيزې ډلې له لوري ترسره شوې مرکې څلور اصلي موضوعات درلودل: (۱) داسې لارو پېژندل چې په کومو کې يوه کس ماشومتوب او کورنی چاپيريال، د جنډر په اړه د گډونوالو نظر اغېزمنوي؛ (۲) په کاري چاپيريال کې د جنډري اړيکو په اړه د گډونوالو د ليدلوريو معلومول؛ (۳) د گډونوالو پر ژوند د تاوتريخوالي د اغېزو معلومول او؛ (۴) د گډونوالو په نظر د هغو لارو پېژندل د کومو په واسطه چې د دوديز نارينتوب په تړاو د دوی درک له نورو متفاوت دی.

د ژوند داستانه تگلاره (life-history approach) له مور سره مرسته کوي، څو پوه شو، چې جنسيتي سلوک او چلند څرنگه يو له بل سره نغاړل شوي دي او د انفرادي اشخاصو د ژوندانه ناڅاپي اوښتونو پواسطه اغېزمن شوي دي. دا مقاله په افغانستان کې د جگړې، جبري کډوالۍ، چاپيريالي تغييراتو او بدلېدونکو جنډري تمو او اړيکو په گډون د ټولنيزو-سياسي او اقتصادي بهيرونو په تړاو د سړيو د تجارو نرم (humanised) او په شرايطو برابر (contextualised) معلومات وړاندې کوي. د يوه گډونوال په ژوند کې د ځانگړو پېښو د سمون او د يادو تجربو په تړاو د دوی د چلند د تغييراتو څرنگوالی رابښي. دا رنگه سړيو ته اجازه ورکوي چې په خپلو ادبياتو وغږېږي، ترڅو د خپل ځان او خپل نارينتوب په اړه په وضاحت ورکولو بڼه قادر وي.

روح الله

۳۸ کلن روح الله په خټه هزاره دی او د ښوونکي دنده ترڅنگ يې د کتابتون چارې پرمخ وړي. نوموړی په ۱۹۸۰ لسيزه کې د غزني ولايت په نغور کې زېږېدلی. روح الله د افغان- شوروي جگړې پرمهال رالوی شوی. يادې جگړې د نوموړي په کور کې پر جنسيتي چلن اغېزه کړې او بدل کړی يې دی. نوموړی زياتوي، چې پلار يې د کلي ديني عالم و، په کابل کې د کمونېستي رژيم او شورويانو پرضد د جهاد له کبله يې په کور کې شتون نه درلود. په پايله کې دی تر ډېره وخته د خپل پلار له سيوري بې برخې و. آن تر دې چې وايي کورنۍ يې څو ځلې د پلار د وژل کېدو گومان کړی و. د روح الله پلار نه شتون د دوی په کور کې د جنسيت ونډه او مسووليتونو ته بدلون ورکړ. مور يې د پلار او مور دواړو مسووليتونو ته اوږده ورکړه. دې کار له مور سره د روح الله پر اړيکو خورا اغېزه کړې ده. روح الله له خپلې مور سره د کور په کارونو کې مرسته کوله، چې د نوموړي په وينا پر ده يې مثبتې اغېزه کړې ده.

مور يې په ژمي کې د سون توکو راتولولو په څېر د ده د پلار مسووليتونو پرغاړه واخېستل. د پلار په نه شتون کې يې د کور چارو په اړه وروستی پرېکړه مور کوله، خو د پلار په شتون کې يې ډېره کمه له مور سره مرسته کوله. نوموړي د کور چارو پرځای هغه کارونه پرمخ وړل، چې له کور د باندې په نارينه وو پورې تړلي وو، لکه د ځمکې کرل. د دوی په کلي کې د خپل پلار مذهبي مقام له مخې نوموړي په ټولنيزو چارو لکه ماشومانو (نجونو او هلکانو) ته د ځايي ديني مدرسې تگ په برخه کې پر دعوت بوخت و.

روح الله په ماشومتوب کې له خپلې مور سره نېرېدې و او د کور په کارونو کې يې ورسره مرسته کوله. پردې سربېره، نوموړي د خپل ځمکې مسووليتونو ته هم اوږه ورکړه او په خپل کلي کې مدرسې ته، چې هغه مهال يې په کلي کې د زده کړو يوازېنۍ ځای و هم ورته. د جگړې پرمهال د نوموړي ماشومتوب پالنې له مخې له جنسيتي ونډې او مسووليتونو د نوموړي درک د پوهېدنې وړ دی.

مور مې يو ځل د بخارۍ لپاره د سون توکي راتولول، ومې ليدل چې بوتان يې شلېدلې دي. ما ورته وويل: له نن وروسته زه مدرسې ته نه ځم. دي راڅخه وپوښتل: ولې؟ ما وويل: زه به له تا سره ځم او د ژمي لپاره به د سون توکي راتولوم. دي په ډېرې ارامۍ ځواب راكړ او ويې ويل: ته بايد د ژمي لپاره لرگي او نور د سون توکي راتول نه كړې، ځکه دا ستا مسووليت نه دی. که چېرې ته زما نصيحت ته غوږ کېږدې او زما هيله پوره کړه، زما لپاره بسنه کوي. زه غواړم چې ته يو لوستی شخص واوسې [...]. زما له انده د يوې ښځې ونډه ډيره اړينه ده، په تېره بيا په ټولنه کې د خپلو ماشومانو په تړاو، ځکه ښځې د يو ماشوم د لوست او ټولنيز چلن په غوړېدا کې د پام وړ رول لري. زما مور او خور زما په ژوند کې خورا مثبتې ونډه لوبولې. دوی ماته د کار کولو اجازه رانکړه، پرځای يې زه زده کړو ته وهڅولم او زما لاسنيوی يې وکړ او د زده کړو لپاره يې فرصتونه راته چمتو کړل. زه له خپلې خور او مور مندوی يم.^{۲۵}

د روح الله پورته داستان چې مور يې زده کړو ته هڅولی او مور يې هغو مسووليتونو ته اوږه ورکړې، چې په دوديزه توگه د هغې پرغاړه نه وو، مور ته پر جنسيتي ونډې د پوهېدو په برخه کې هغه اندازه راڅرگندوي، چې نوموړې پرې اغېز پرېباسلی دی. نوموړي د خپل ژوند فرصتونه او د ښځو په تړاو خپل مثبت ليدلوری له خپلې مور او خور سره تړلی گڼي.

روح الله او کورنۍ يې په ۱۹۹۰ لسيزه کې د طالبانو له لوري د هزاره گانو سيستماتيکې وژنې له کبله ايران ته کډوال شول. روح الله او کورنۍ يې د اقتصادي او سياسي دواړو لاملونو له کبله کډوال شول. له هزاره توکم سره د تړاو لرلو له کبله روح الله او کورنۍ يې په افغانستان او ايران دواړو هېوادونو کې له تبعيض سره لاس او گريوان شوي دي. په ايران کې افغان کډوال له گڼ شمېر تبعيضونو او ناوړه چلن سره مخ کېږي. دوی ته يوازې په نامناسبو او کمې حق الزحمې لرونکو ځايونو کې د کار کولو اجازه شته او ښوونځي ته په تگ کې له گڼ شمېر سترو خنډونو سره مخ دي.^{۲۶} پردې سربېره، په ايران کې د کډوالو ضد احساساتو او ذهنيت له کبله روح الله ټولنيزو محدوديتونو ته اشاره کوي. د بېلگې په توگه د کډوالو او ځايي وگړو ترمنځ د ټولنيزو مراتبو لړۍ له کبله له ايراني نجونو سره تعامل له محدوديتونو سره مخ دی. کله چې روح الله غوښتل ښوونځي ته لاړ شي، د افغانانو په وړاندې د تبعيضې قوانينو له کبله د ده په مخ کې پروت يوازېنۍ انتخاب په قم کې ديني مدرسه وه. نوموړي په قم کې خپلې ديني زده کړې بشپړې او افغانستان ته راستون شو. له راستنېدو وروسته يې په کانکور ازموينه کې د گډون له لارې په کابل کې ابن سینا پوهنتون ته لاره پيدا کړه.

د روح الله په اوسنۍ کورنۍ کې له دوو لویو او دوو زامنو سره د ده د ماشومتوب په پرتلې جنسيتي چلن ډېره متفاوته بڼه لري. د ده په وينا د نوموړي ماشومتوب روزنې او ديني زده کړو د ده له مېرمنې او ماشومانو سره د ده پر اوسنيو اړيکو د پام وړ اغېزې لرلي دي.

۲۵ مرکه، د ۲۰۱۷ کال د نوامبر په دويمه

۲۶ د بشري حقونو د څار ډله « نابالې ميلمه: د ايران له لوري د افغان کډوالو او کوچېدلو خلکو د حقونو تر پېښو لاندې کول. » د ۲۰۱۷ زېږديز کال د اکتوبر ۹ مه. www.hrw.org/unwelcome-guests/irans-violation-afghan-refugee-and-migrant-rights/2018/2013/org/report

ما د نجونو او هلکانو ترمنځ د توپير رېښې وچې کړي دي. د بېلگې په توگه زه په کور کې کار کوم او له خپلې مېرمنې سره د کور په ورځنيو چارو کې مرسته کوم. زه خپلو ماشومانو ته خواږه تياروم، د دې ترڅنگ که څه هم زه غواړم کالي ووينم، خو مېرمن مې د دې کار اجازه نه راکوي. زه دا کارونه يوازې د دې لپاره کوم، خو خپلو ماشومانو ته ورزده کړم چې په کورنۍ کې د نجونو او هلکانو ترمنځ کومه برتري وجود نه لري، دوی بايد په گډه کار وکړي او د يو بل لاسنيوی وکړي. زه خپل ماشومان په همدې ذهنيت او چلن رالويوم. د دې ترڅنگ کله چې زما ماشومان کشران وو، ما د کور لوبښي او د دوی کالي هم وينم. ما خپل زامن په داسې ډول رالوی کړي، چې دوی فکر نه کوي چې خور يې کمه وړتيا لري. دوی بايد يو بل ته درناوی وکړي.^{۲۷}

جنسيت ته له پام پرته روح الله خپلې کورنۍ اړيکې په داسې بڼه رامنځ ته کړي، چې له هغو بېلابېلو لارو چارو درک په کې موجود دی، چې په ټولنه کې د نورو خلکو له لوري ترې بيروي کېږي. له کور د باندې هم روح الله له خپلو بنسټيزو همکارانو سره د يو استاد او کتاب وال په توگه له کومې ملاحظې پرته تعامل کوي او چټ ورسره کوي، په تېره بيا کله چې د نورو کارونو ترڅنگ په خپلو کورنيو موضوعاتو کې ترې مشوره غواړي. نوموړی په تېره بيا بنسټيزو محصلې دې ته هڅوي چې له شته ټولنيزو ځنډونو سره سره زده کړې او سخت کار وکړي. په ورته ډول نوموړی په دې باور نه لري، چې کار بايد د جنسيت له مخې ووېشل شي:

موږ نه شو کولای چې نجلۍ يا بنسټيزه يوازې تر نرسټوب يا ډاکټرۍ رامنځته کړو. ښايي دوی نورې وړتياوې ولري. د بېلگې په توگه او سمهال موږ ډېری داسې مېرمنې لرو، چې انجنيرې يې لوستي او د سپړو په پرتلې ډېرې تکړه دي. له دې کبله موږ بايد بنسټيزو او نجونو ته اجازه ورکړو، چې په خپله خوښه څانگه انتخاب کړي.^{۲۸}

له بنسټيزو محصلينو او همکارانو سره د روح الله تعامل او مشارکت پر هغه تگلاره اغېزه کوي، چې نوموړی يې د جنسيتي کار څخه په درک کې لري. که څه هم نوموړی په خپل کور کې جنسيتي مساوات په پام کې نيسي، خو خپل ځان يو دوديز شخص گڼي. روح الله وايي، چې په کور کې د بنسټيزو او ماشومانو لپاره د جنسيتي عدالت رامنځ ته کول په دې معنا نه دي، چې نوموړی دوديز شخص نه دی. د دې ترڅنگ نوموړی نه غواړي چې ماشومان يې په داسې ډول رالوی شي لکه څه ډول چې دی رالوی شوی او دی د خپلې کورنۍ لپاره غوره تحصيلي او تعليمي فرصتونه غواړي. که څه هم دی په دې پوهيږي، چې په ټولنه کې نور خلک به ورته د يو غيردوديز وگړي په سترگه گوري.

يو ځل مې مېرمنې راته وويل، چې ځينو خپلوانو راته ستا په اړه څه وويل. دوی وويل، چې زه يو متفاوت شخص يم او له خدای (ج) مې فاصله پيدا کړې ده. ما له خپلې مېرمنې وپوښتل: تا هغوی ته څه وويل؟ هغې ځواب راکړ، چې هېڅ ډول عکس العمل مې نه دی ښودلی. [...] ځينې خلک په دې باور دي، چې ما له خدای (ج) سره فاصله پيدا کړې ده. ځينې وختونه چې زما ملگري زما کور ته راځي، زه دوی ته وایم، چې کيدای شې له دين نه د تاوتریخوالی د هڅولو په خاطر استفاده وشي. ما دوی ته د ۱۱ ټولگي درسي کتاب وښود، چې په کې ويل شوي وو، که چېرې يوه نجلۍ د خپل پلار له لوري نه وي روزل شوي دا بيا د خاوند مسوليت دی خو نوموړې وروزي. زما په اند کله چې يوه نجلۍ واده کوي، نوموړې بايد خپل ماشومان وروزي، اړتيا نشته چې دي د بل چا له لوري وروزل شي.^{۲۹}

د نورو په اړه د روح الله ليدلوری د هغه په ژوند کې د شخړې منځ ته راتگ لامل گرځېدلای، ځکه د هغه ځينې خپلوان ورسره اړيکې نه ساتي. خو لا تراوسه هم نوموړی هغوی ته کوم مزاحمت نه کوي، ځکه دی په دې باور دی، چې د خدای (ج) پر سمه لاره روان دی او دا په ټولنه کې يو عامه منل شوې خبره ده، چې په کور کې د جنسيتي عدالت له مخې د چاپېريال رامنځ ته کول گټور دي. نوموړی زياتوي، چې په يوه نارينه واکي ټولنه کې سړي بنسټيزو ته د دويم جنسيت په سترگه گوري.

۲۷ هماغه سرچينه

۲۸ هماغه سرچينه

۲۹ هماغه سرچينه

عبدالکریم

۲۸ کلن عبدالکریم په خټه پښتون دی او په پلازمېنه کابل کې د تلکام په برخه کې کار کوي. نوموړی په ۱۹۹۰ لسیزه کې د پلازمېنې کارته نو په سیمه کې په یوه متوسطه کورنۍ کې زېږدلی. د نوموړي والدينو د خپلې کورنۍ غړي لوړو زده کړو ته هڅولي او کورنۍ يې د شوروي اتحاد له يرغل وړاندې شتمنه وه. څرنگه چې د نوموړي ماشومتوب دوره په ۱۹۹۰ لسیزه کې تېره شوې، په پلازمېنه کابل کې کورنۍ جگړې دی او کورنۍ يې دې ته اړ کړل شو خپل ټاټوبي ننگرهار ته په پښو کېده شي. د وضعیت له بڼه کېدو سره سم له دوو کلونو وروسته دوی بېرته کابل ته راستانه شول او یوازې هغه مهال بېرته ننگرهار ته ستانه شول، چې د ۱۹۹۰ لسیزې په منځنیو کې طالبانو د چارو واگې په لاس کې واخېستې. له پخواني رژیم سره د ده کورنۍ د تړاو او په ۱۹۹۰ لسیزه کې د حکومتي دندو د نشتوالي له کبله د نوموړي پلار شخصي کاروبار پیل کړ او په بازار کې يې د اسعارو تبادلې کوله شو خپلې کورنۍ ته یوه مړۍ وډوۍ پیدا کړې.

عبدالکریم د خپل ماشومتوب پر مهال د خپلې کورنۍ چلن د پر سخت دریځه معرفي کوي، ځکه پلار يې د یاد وخت سیاسي شرایطو له کبله ډېر په اندېښنه کې و. د کورنۍ جگړې له کبله ناامني ډېره وه او دوی د ژوند په ټولو ډگرونو کې له ډېرو محدودیتونو سره ژوند کړی. نوموړی وايي، چې پلار يې ډېر کم په غوسه شوی، له دې کبله يې پر دوی يې ډېر کم محدودیتونه وضع کړي دي.

پلار مې زموږ په وړاندې ډېر سختگیر و، ځکه هغه چاپېریال چې موږ په کې استوگنه درلوده، ډېر خطرناک و. نوموړی په دې کې ډېر حساس و خو په ټولنه کې له ستونزو سره زموږ له مخامخ کېدو مخنیوی وکړي [...] په یاد وخت کې د ماشومانو تښتونې، امنیتي موضوعاتو او تر ټولو اړینه دا چې د اخلاقي ستونزو په ګډون په ټولنه کې ډېرې ستونزې موجودې وې [...] زما پلار باید خپلو ماشومانو ته که نجلۍ وه یا هلک زیاته پاملرنه کړې وای. حتی د یوه هلک لپاره دا ډېره ستونزمنه وه، چې له کور د باندې ووځي، ځکه ټولنیز چاپېریال له ډېرو اخلاقي ستونزو ډک و، حتی که چېرې یو هلک له کور د باندې وتلای د ناسمو خلکو لاس ته لوېده، پر نشه یي توکو روږدی کېده یا هم په ټولنه کې د نورو هلکانو له لوري د جنسي غلامۍ له خطر سره مخ کېده. له دې کبله زموږ پلار د موږ په مقابل کې ډېر سخت دریځه و. نوموړي موږ ته یوازې ښوونځي ته د تګ لپاره له کور د باندې اجازه راکوله، نور ډېری وخت په کور پاتې کېدو. اوسمهال چې زه رالوی شوی يم، د خپل پلار د سخت چلن تر شا پر دلیل پوهېږم، زه پر هغو محدودیتونو خوشاله يم، ځکه ما به اوس یو متفاوت ژوند درلودای او یا به هم داسې بریالی شخص نه وای، لکه اوس چې يم.^{۳۰}

د عبدالکریم داستان هغو ستونزو ته اشاره کوي، چې د جگړې او کډوالۍ له کبله ورسره مخ شوی. له کمونېستي رژیم سره د ده د پلار تړاو له ۱۹۹۲ کال وروسته په نوي سیاسي نظم کې د هغه دنده او د ژوندانه شرایط له خطر سره مخ کړي دي. د دې ترڅنګ نوموړی هغو محدودیتونو ته هم اشاره کوي، چې پلار يې د کورنۍ جگړې په اوج کې پر خپلو ځوانو زمانو په خپل پلرني ټاټوبي ننگرهار کې د اخلاقي ستونزو له کبله وضع کړي وو. نوموړی دا په ډاګه کوي، چې اخلاقي ستونزې لکه د ماشوم تښتونې او بیا د هلک په توګه د څرخلاو (هغه عمل چې د ماشوم جنسي غلامۍ لامل ګرځي)، قمار، فساد او پر نشه یي توکو روږدې کېدل په یاد وخت کې ډېر دود وو. په پایله کې نوموړی هغو وختونو ته اشاره کوي، چې د ماشومتوب پر مهال یوازې له خپلو وروڼو سره ښوونځي ته تللای شو، خو خویندې يې د طالبانو رژیم پر مهال د بندیز له کبله ښوونځي ته نه شوې تللای. ښوونځي ته له تګ پرته نور ټول وخت عبدالکریم په کور پاتې شوی دی.

د طالبانو رژیم پر مهال د نوموړي په ماشومتوب دوره کې جنسیتي چلن بدلون وموند، مور او خورګانې يې پر کور پاتې شوې او د کور ټولې چارې يې پرغاړه واخېستې. د طالبانو رژیم له نسکورېدو وروسته د ده مور د ننگرهار ولایت په یوه ریاست کې دایمي دنده واخېسته. خورګانو يې هم پوهنتون ته تګ پیل کړ. نوموړی خپله کورنۍ په ننگرهار ولایت کې استنایي کني، ځکه د کورنۍ ښځینه غړو يې په یاد وخت کې لوړې زده کړې ترلاسه کړي دي. د کورنۍ ښځینه غړو يې مالي خپلواکي درلوده او د کورنۍ په پرېکړو کې يې هم ونډه لرله. نوموړی د هغه وخت په اړه وايي، چې کله يې مور پر رسمي کار بوخته وه، پلار يې د کور کارونه ترسره کول. لا تراوسه په ننگرهار کې د دوی د ژوند کولو ډول د دوی کورنۍ په خپله ټولنه کې له ډېر ستونزمن حالت سره مخ کړې ده.

کورنۍ يې د بنځينه غړو کار کولو او زده کړو څخه د لاس اخېستلو په برخه کې له ټولنيزو فشارونو سره مخ وه. عبدالکریم زياتوي چې د پښتونولۍ له کبله دوی ته دا پېغور ورکول کېده، چې مور يې له کور د باندې کار کوي او د دوی د کورنۍ نارينه غړو ته د ټولني له لوري د بې غیرته په سترگه کتل کېدل. د نوموړي مور له هغه وروسته له رسمي کار استعفاء ته مجبوره شوه، چې کورنۍ يې د وسله والو ډلو له لوري گڼ شمېر د مرگ گواښونه ترلاسه کړل. له دندې تر استعفاء وروسته يې په پوهنتون کې د استادې په توگه دنده پيل کړه.

مور په خپله ټولنه کې له هرچا دا اورېدل، چې هغه بنځه چې له کور د باندې کار کوي بد اخلاقه ده [...] زياتره وخت به مې د دې خبرو له اورېدو وروسته هغه هېرولې او کوم عکس العمل مې نه ښوده [...] ځينې وختونه به مې له هغوی سره استدلال کاوه او دا به مې ورته ويل، چې زما مور له کور د باندې کار کوي او په پايله کې يې زه په خپله کورنۍ کې تر ټولو ډېرې لورې زده کړې لرم. مور له خلکو سره خواخوږې او مهربانې لرو او کوم داسې ناوړه چلن له مور سره نه دی شوی [...] په ټولنه کې د نورو په پرتله زموږ چلن ډېر غوره دی. زموږ د ژوندانه شرايط د اکثريت په پرتله ښه دي او ټول مور ته درناوی لري. آن تر دې هغه خلک چې پر مور نيوکه کوي، دوی مور ته لاس نيسي، حتی که چېرې بنځې کومې ستونزې ولري، زموږ له مور د لاسنيوي او حلولو غوښتنه کوي، که چېرې سړي کومه ستونزه ولري، زموږ له پلار د مرستې او لاسنيوي غوښتنه کوي.^{۳۱}

عبدالکریم له هغو ټولنيزو فشارونو او په وړاندې يې د دوی له عکس العمل يادونه کوي، چې دی او کورنۍ يې ورسره مخ وه. نوموړی په دې پوهيږي، چې د دوی د کورنۍ په اړه له منفي ذهنيت سره سره، بيا هم دوی له خپلې ټولنې سره ډېر ښه چلند کوي او لاسنيوي يې کوي. عبدالکریم اوسمهال په خپله کورنۍ کې د جنسيتي عدالت په باب مثبت نظر لري، نوموړی د خپلو زامنو خيال ساتي او له خپلې مېرمنې او مور سره د کور په کارونو کې مرسته کوي. نوموړی د خپلې مېرمنې د پوهنتون لگښت ورکوي، هغه مهال چې مېرمن يې د ورځې په ترڅ کې طبي زده کړو ته ځي، نوموړی د خپلو ماشومانو د پالنې لپاره خدمتگاره گوماري.

زما مور زما لپاره اتله ده. هغې زما په ژوند او سړيتوب کې ډېره اړينه ونډه لوبولی ده. زه دا ويلای شم، چې مور مې نه يوازې زما او زما د کورنۍ په ژوند کې اړينه ونډه ادا کړې، بلکې په ټولنه او زموږ د ټولني په اصلاح کې يې هم فعاله ونډه ادا کړې دی [...] هغې زموږ په ښو اخلاقو کې کې ډېره ونډه لوبولی ده او ترڅنگ يې زما په زده کړو او دنده کې لوی لاس و [...] هغې مور ته دا رانښودلې چې په ټولنه کې له خلکو سره څه ډول چلن وکړو او څه ډول د ټولني او خلکو خدمت وکړو. مور ته يې غوره اخلاق رازده کړي او مور يې په خپل ژوند کې هڅولي يو او زموږ لاسنيوي يې کړې. دا يې رانښودلې چې څه ډول له اسلامي او افغاني ارزښتونو دفاع وکړو او څه ډول د تبعيض او تعصب په وړاندې ودرېږو. مور پښتانه يو او مورنۍ ژبه مو هم پښتو ده، خو مور مې دا رانښودلې چې څه ډول په دري خبرې وکړو او اوسمهال مور په کور کې په دري خبرې کوو، ځکه مور مور ته دا رانښايي چې تبعيض او تعصب ونه کړو.^{۳۲}

عبدالکریم زياتوي، چې د ده مور په کورنۍ او په ټوله کې په ټولنه کې د مثبت ليدلوري ترڅنگ د ده پر نني شخصيت ډېره اغېزه کړې ده. نوموړی خپل غوره ټولنيز - اقتصادي مقام د هغو زده کړو مديون گڼي، چې د کورنۍ او په تېره بيا د مور او پلار د هڅونې په ترڅ کې يې ترلاسه کړي دي. نوموړي خپلې څلورکلنې زده کړې له هېواد د باندې کړي دي. ده د خپلې تحصيلي دورې پر مهال له بنځينه ټولگيو سره هم اړيکې پاللې دي (لکه د دوی کورونو ته د ماښامانۍ خوړلو لپاره تگ)، خو نوموړی وايي چې افغانستان ته تر راگرځېدو وروسته يې د ټولنيزو فشارونو له کبله له ښځو سره تعامل او اړيکو بدلون وموند، ځکه دلته دا دود دی، چې بايد له ښځو سره يو په يو ونه کتل شي.

عبدالکریم خپل ځان يو دوديز کس معرفي کوي، ځکه دی وايي، چې په خپله ټولنه کې له ټولو دودونو پيروي کوي. د نوموړي په اند يوازېنۍ توپير دا دی، چې نوموړی ښځو ته له سړيو په کمه سترگه نه گوري، چې د نوموړي له نظره دا له اسلامي او افغاني ارزښتونو سره سمون لري.

۳۱ هماغه سرچينه

۳۲ هماغه سرچينه

ناصر

۲۹ کلن ناصر په خټه تاجیک او د نظامي روزنې په مرکز کې استاد دی. ناصر څلور کلن، چې له خپلې کورنۍ سره یو ځای په ۱۹۹۲ زېږدیز کال کې د کورنۍ جگړې د پیل پرمهال ایران ته کډه شو. ایران ته د نوموړي کورنۍ کډه کېدو د هغه په کورنۍ کې د جنسیت په نقش کې بدلون راوست، ځکه د ده مور او پلار باید د کورنۍ په اقتصاد کې مرسته کړې وای. پلار یې د فلتر جوړولو په کارخونه کې پر کار بوخت و او مور یې توکمې گنډلې او هره ورځ یې پاکتونه جوړول.

د خپلې کورنۍ څلورو وروڼو له ډلې د مشر ورور په توګه یې د کور زیاتره چارو پرمخ وړلو مسوولیت پرغاړه و، خو له خپلو کوچنیو وروڼو سره مرسته وکړې، ځکه پلار یې ټوله ورځ له کور د باندې لیرې په یوه کارخونه کې پر کار بوخت و. اته کلنۍ عمر ته په رسېدو د دې جوګه شو، چې له خپل پلار سره په کارخونه کې مرستې ته راودانګي او د اړتیا وړ وسایلو په ورکړه او برابرولو کې ورسره همکار شي. په دې ډول دوی ته د هغو فلترونو معادل اجوره ورکول کېده، چې جوړول یې د تولید په څرخلاو کې هم له خپل پلار سره مرسته کوله او له یو ځایي خیاط سره یې د همکار په توګه هم کار کاوه. له دې کبله نوموړی د دې جوګه نه و، چې ښوونځي ته لاړ شي. کله به چې ماښام مهال له خپل پلار سره یو ځای کور ته راستون شو، نو مور یې په کور کې زده کړې ورکولې.

ما د ماښام پرمهال له خپلې مور زده کړې کولې. لا تراوسه مې په یاد دي، چې کله زما پلار خپله لومړنۍ تنخوا ترلاسه کړه، کتاب پلورنځي ته لاړ او مور ته یې د ښوونځي دویم لاس درسي کتابونه راوښول. کتابونه یې زما مور ته ورکړل او ورته ویې ویل چې زه باید خپل زوی له ځان سره کار ته بوځم، خو له تا مې تمه دا ده، چې دوی ته د ښوونځي کارونه ورزده کړي. دا یادونه یې هم ورته وکړه، چې زه نه غواړم زامن مې په درسونو کې له ما سره د کار کولو له کبله شا ته پاتې شي او دا یې وویل چې دا وضعیت به تر ډېره دوام ونه کړي، کله چې مور یو ثابت وضعیت ته ورسېږو، بیا یې ښوونځي ته لیرلی شو. ما له خپل پلار سره یوازې د اونۍ پنځې ورځې په کار کې ملتیا کوله.^{۳۳}

ناصر په خپل ژوند کې له هغې بېلګې یادونه کوي، چې پلار یې د یو کډوال کارکوونکي په توګه د خپل کار لومړنۍ اجوره ترلاسه کړه او پرېکړه یې وکړه، چې د ناصر زده کړو ته یې ځانګړې کړي. دا کار ترهغه مهال نه و شوی، چې پلار یې په یوه ساختماني شرکت کې نجار شو او کولای یې شول، چې خپل زوی دولتي ښوونځي ته ولیږي. هغه مهال چې ناصر یې په ښوونځي کې شامل کړ، پلار یې نور نه غوښتل چې زوی یې په کار کې ملتیا وکړي. نوموړی د خپلې کورنۍ وضعیت په دې ډول بیانوي:

کله چې ماښام مهال کور ته راستنېده، زموږ کورنۍ دنده به یې کتنله، چې ترسره کړې مو ده که نه؟ پلار به مې هغه مهال ډېر خوشاله و، چې ښوونکي به کله موږ ته ښې نمرې یا هم په کورنۍ دنده کې ستوری راکوه. زموږ په پالنه کې تر ډېره زموږ مور رول اداء کړی، خو پلار مو تل دا هڅه کړې خو له مالي اړخه زموږ لاسنښوی وکړي او زموږ د اړتیا وړ توکي راته برابر کړي، خو د زده کړو او ښه چلن ترڅنګ زموږ د ژوند په ټولو نورو اړخونو کې زما مور ډېر لوی رول اداء کړی دی.^{۳۴}

کله چې زما مور موږ ته د درس نه لوستلو له کبله جزاء راکړه او محدودیتونه یې راباندې ولګول، زه مې د پلار څنګ ته لاړم او د مور له یادې کړنې مې ورته شکایت وکړ. پلار مې بیا ماته د مور له لوري پر ماشوم د محدودیتونو وضع کولو او په ټولنه کې د ښځې رول په اړه خبرې وکړې.^{۳۵}

ښه مې په یاد دي، چې پلار به مې هر وخت موږ ته ویل: که چېرې یوه ښځه لوستي وي، کولای شي ټوله ټولنه لوستي کړي.^{۳۶}

۳۳ مرکز، د ۲۰۱۷ کال د اپریل په ۱۳ مه

۳۴ هماغه سرچینه

۳۵ هماغه سرچینه

۳۶ هماغه سرچینه

ناصر په خپل ژوند کې د خپلې مور او خپل پلار هغه مثبت رول ته اشاره کوي، چې د ده په پالنه کې یې اداء کړې دي. نوموړی د خپلې مور ونډه ډېره هڅوونکی گڼي، ځکه مور یې د ژوند په ډېرو ډگرونو کې ورسره مرسته کړې ده او پرده دغه راز د ده پر نورو ورونیو یې محدودیتونه لگولي دي. په ورته وخت کې یې پلار ده ته دا ورزده کړې، چې په ټولنه کې د بنځو ونډه څومره اړینه ده او دی یې تل دې ته هڅولی، چې له خپلې مور سره د کور په ټولو کارونو کې مرسته وکړي.

زه شخصاً په دې باور یم، چې باید له کار نیولي تر پېرېکړو پورې په ټولو چارو کې مساوات موجود وي. که چېرې مساوات وي او گډ کار ترسره شي، ستونزې به خورا کمې وي.^{۳۷}

ناصر یوه لور لري او غواړي هغه ډول یې رالویه کړي، څه ډول چې نوموړی خپلې مور رالوی کړی. نوموړی غواړي له اسلامي لارښوونو سره سم خپلې لور ته د بنځې او سړي ترمنځ د مساوات درس ورکړي او دا ورته وښايي، چې دي له سړي کمه نه ده.

زه به خپلې لور ته پوهنتون ته د تگ اجازه ورکړم. زما لپاره دا توپیر نه لري، چې اولاد مې هلک دی که نجلی، څرنگه چې پلار مې له هېواد د باندې لاسنیوی کړی، چې زده کړې وکړم او فارغ شم، حتی که زه له زرگونو ستونزو سره هم مخ شم، زه به خپل اولادونه بهر ته د زده کړو په موخه ولېږم.^{۳۸}

دا روښانه خبره ده، چې د ناصر د ماشومتوب پرمهال پالنې او د ده والدینو مثبت رول پردي اغېزه کړې، چې خپل اولادونه څه ډول رالوی کړي، په تېره بیا د زده کړو په برخه کې جنسیت ته له پام پرته دا خبره ډېره د پام وړ ده.

نور احمد

۲۸ کلن نور احمد په خټه تاجیک او متقاعد دولتي مامور دی. نوموړی د پنجشېر په استانه کې رالوی شوی. پلار یې بزگر و او د اوپي پرمهال یې په کابل کې آښپزي کوله، او مور یې د کور مېرمن وه. نور احمد خپل ماشومتوب په ۱۹۵۰ لسيزه کې په پنجشېر کې تېر کړی. نوموړی وايي، چې هغه مهال په پنجشېر کې د هلکانو لپاره یوازې یو ښوونځی موجود و، چې د دوی له استوگنځي سره یې اووه میله واټن درلود. یاد ښوونځی ته له نوموړي سیمې یوازې د گوتو په شمېر شاگردان ورتلل. که څه هم د نوموړي والدینو رسمي زده کړې نه لرلې، خو پلار یې ښوونځي ته ولېږه.

په استانه کې مېشت خلک د یوې کورنۍ په څېر وو. زما تېر وختونه ښه په یاد دي، چې د خلکو ترمنځ ډېره ملگرتیا او صداقت موجود و او د اوس په څېر نه وو [...] زموږ په کلي کې مېشت خلک د یوې کورنۍ په څېر و او مور به نورو نجونو ته د خویندو په سترگه کتل. هلکانو او نجونو به یوځای خپلې رمې څړولې [...] د خلکو ترمنځ ژمنتیا او صداقت موجود و، د اوس وخت په څېر نه و، چې حتی کوچني هلکان هم له شهوت او شیطاني فکرونو ډک دي. د خلکو اقتصادي وضعیت یو تریله سره برابره و او د یوې کورنۍ په څېر یې ژوند کاوه. هغه وخت چې مور ځوانان و، ښوونځي ته به ورتللو او د دې ترڅنګ زموږ یوازېنۍ ساعتېرې په سیند کې له خپلو همزولو سره لامبو کول و او له مور و پلار سره به مو په کارونو کې مرسته کوله. نجونو معمولاً له خپلو همزولو سره لوبې کولې او له خپلو والدینو سره یې د کور په کارونو کې مرسته کوله او رمې به یې څړولې.^{۳۹}

نور احمد له هغو وختونو یادونه کوي، چې په ټولنه کې تر جگړو وړاندې جنسیتي اړیکې ډېر مثبتې وې. د نوموړي د ماشومتوب پرمهال د بنځو او سړيو ترمنځ د کار وېش موجود و، سړيو به له کور د باندې کارونه لکه کرنه، د خسو راټولول او د ډېرو توپل ترسره کول او د ده د مور په گډون به بنځو د کور کارونه لکه پخلی، پاکول او د کالیو وینځل کول. بنځو له خپلو مېرونو سره د ځمکو په رېبلو او لو کې هم مرسته کوله.

د داسو بنځو تر سترگو کېدل، چې له سیند به یې اوبه وړلې او خپله مالداري به یې مړوله هم یو معمول کار و. نور احمد وايي، چې مور او پلار یې ډېر سنتي او محافظه کاره خلک و، خو کله چې دوی کابل ته کډه شول او د کابل پوهنتون د کرنې په پوهنځي کې شامل شو، د جنسیتي اړیکو او ونډې په تړاو د دوی ذهنیت هم بدلون وموند.

۳۷ هماغه سرچینه.

۳۸ هماغه سرچینه.

۳۹ مرکه، د ۲۰۱۷ کال د مې په ۲۸ مه.

زه ویلای شم، چې د کابل چاپیریال او ټولنې پر ما تر ټولو ډېره اغېزه لرله. زما د کار له امله، چېرته چې زه له خپل پلرني ټاټوبي راغلم او په کابل کې مېشت شوم، زما لیدلوری هم پراخ شو، او دا چاپیریال او کاري تجربه وه، چې پر ما یې اغېز وکړ. ما بېلا بېلو اروپایي او آسیایي هیوادونو ته سفر وکړ او هلته مې بېلا بېل فرهنگونه ولیدل. کله مې چې د کلیو پراختیا په وزارت کې د رئیس په توګه دنده اجراء کوله، مور د جنسیت په اړه ګڼ شمېر ورکشاپونه او سیمینارونه ترلاسه کړل او ډېر څه مې ترې زده کړل. زه دا ویلای شم، چې د ماشومتوب پرمهال زه د جنسیت ډېر پلوی نه وم او د خپلو خویندو او ښځینه خپلوانو په مقابل کې ډېر سخت دریځه وم. نو کله به مې چې لیدل زما خویندې یا ښځینه خپلوانو حجاب نه دی کړی، زه به پرې قهر کېدم او د حجاب کولو به مې ورته ویل. له ښوونځي تر فراغت مهاله زه په همدې ذهنیت وم، خو کله مې چې پوهنتون لوستل پیل کړل ما له ډېرو نجونو سره ولیدل، چې په بېلا بېلو پوهنځیو کې یې درسونه لوستل، دې کار پر ما اغېز وکړ او د جنسیتي نورمونو په تړاو یې زما لیدلوری بدل کړ.^{۴۰}

نوراحمد په خپل کلي کې د استوګني پرمهال د ماشومتوب دوره، چې دی په کې تر ډېره د جنسیتي مساوات پلوی نه و، په کابل کې له خپل اوسني ژوندانه سره چې پوهنتون یې په کې لوستی او له بېلا بېلو خلکو سره یې لیده کاته کړې، متفاوت ګڼي. کله چې نوموړی له کابل پوهنتون فارغ شو، په ۱۹۸۰ لسیزه کې یې په بغلان ولایت کې د ښوونکي دنده پیل کړه.

یوه ورځ هغه مهال چې ما په شپه غالي (لیلیه) کې شاگردانو ته ډوډی وپشله، والي له یو ساتونکي سره راغی او د ټولو په مخکې یې کنځلې راته وکړې. [..] زه په دې پوهېدم، چې له تګ وروسته به زما د نیولو امر ورکړي. [..] زه وټنېښدم او کابل ته راستون شوم. [..] د بغلان له پرېښودو وروسته د یاد ولایت والي زما یو څو همکاران نیولي و او زما په لټه کې هم و. له دې نیولو وروسته شاگردانو د والي په ضد لاریون وکړ. زه بېرته نه لارم او په کابل کې د یو څو اوښو لپاره پاتې شوم، خو وروسته بیا یوازې د وخت پوهنې وزیر ښاغلي اکرم خان په لاسوهنه او منځګړیتوب زه بېرته درسونو ته ستون شوم.^{۴۱}

نوراحمد په خپل ژوند کې له هغو حساسو شرایطو یادونه کوي، چې په هیواد کې د جګړې او سیاسي بدلونونو له کبله یې ژوند اغېزمن شوی. د ده په وینا، چې په یاد وخت کې یې له خپلو شاگردانو سره یو ځای په لاریونونو کې ګډون کړی و. دا لاریونونه د دې لامل شول، چې نوموړی په بغلان کې د وخت له والي سره په ستونزه کې راګیر شي، ځکه نوراحمد یې د کمونېستي رژیم ضد کړی. بلله. نوراحمد یاد وختونه له خپل اوسني ژوند سره پرتله کوي، چې درې لوني او څلور زامن لري او د نوموړي د ژوندانه بدلونونو داستان داسې بیانوي:

زما اولادونه په یوه ماډرنه او لوستي کورنۍ کې ژوند کوي. هغه چاپیریال چې اوسمهال مور په کې ژوند کولو له پخوا سره ډېر متفاوت دی. مور اوسمهال د ټکنالوجۍ په ډګر کې یو او زیات بدلونونه راغلي دي. په یاد وخت کې د نجونو لپاره ښوونځي نه وو، نو له دې کبله دوی باید یوازې د کور کارونه ترسره کړي وای. اوسمهال دې شرایطو بدلون کړی او زما لوني ښوونځیو ته ځي. مشر لور مې اوسمهال په جرمني کې اوسېږي او واده یې کړی. بلې لور مې هم واده کړی، هغه له کابل پوهنتون فارغه شوي او د انګلیسي ژبې ادبیات یې لوستي، کشری لور مې چې اوس کوژدن ده، د کابل پوهنتون په اقتصاد پوهنځي کې د وروستي کال محصله ده. که څه هم پخوا ښځې نالوستي وې او یوازې د کور چارې یې پرمخ وړې، خو زما مېرمن اوسمهال د یوه ښوونځي مدیره ده او له سهاره تر ماښامه د مدیریت چارې پرمخ وړي.^{۴۲}

نوراحمد خپل ژوند ته په اشارې غواړي دا په ډاګه کړي، چې له تېر ژوند او ماشومتوب سره څومره متفاوت دی، په تېره بیا دا چې اولادونه یې لوستي او له هیواد د باندې ژوند کوي. نوراحمد په افغانستان کې د دودیزو جنسیتي نورمونو تر پوښتنې راوستو پرځای په دې باور دی، چې یوازې د ده ذهنیت د ژوند په اوږدو کې بدلون موندلای. نوموړی په دې باور دی، چې یو دودیز شخص دی او له خپلې مېرمنې سره د ملاتړ په برخه کې یې هېڅ راز بهرنۍ فشار نه دی احساس کړی.

۴۰ هماغه سرچینه

۴۱ هماغه سرچینه

۴۲ هماغه سرچینه

که چېرې تاسو زما ژوند او دې چارو ته زموږ په کلي کې د مېشتو خلکو له سترگو وگورئ، نو زه يو غير دوديز شخص يم، ځکه زه په کور پاتې کېږم او مېرمن مې له کور د باندې کار کوي، مگر زه په دې باور يم، چې دا کار يو شخص په غير دوديز کس نه بدلوي. څرنگه چې مخکې مې يادونه وکړه، چاپېريال د يو شخص پر ليدلوري او افکارو ډېره لويه اغېزه لري. که څه هم نښايي زما په کلي کې مېشت خلک ماته د غير دوديز کس فکر کوي، خو په کابل کې دا بيا ډېره معمول خبره ده او زه يو عادي کس يم. زه هېڅکله له کومه اړخه د خپلې مېرمنې د ملاتړ په برخه کې د چا له فشار سره نه يم مخ شوی. که چېرې زه د خپل شخصي ليدلوري په اړه هم خبرې کوم، په دې معنا ده، چې زموږ ژوند ډېر اسانه شوی دی. فشار او مسووليت يوازې زما په اوږو نه دی پروت، بلکې موږ په کور کې ټولې چارې په گډه پرمخ وړو، ټول مسووليتونه په گډه اداء کوو او دې کار زموږ ژوند اسانه کړی دی.^{۴۳}

نور احمد د ټولنيزو نورمونو په راسپړلو دې ته اشاره کوي، چې له جگړې وړاندې يې په پنجشېر ولايت کې په خپل کلي کې د ماشومتوب دوره په پلازمېنه کابل کې له ښاري ژوند سره څومره تفاوت لري. د نوموړي په اند جنسيتي مساوات په ژوند کې ورته مهم دی او له دې اړخه پرې هېڅ بهرنۍ فشار نشته.

محمد خان

۵۷ کلن محمد خان په خټه پښتون او ښوونکی دغه راز ټولنيز فعال هم دی. نوموړی له خپلو ۱۴ وروڼو او يوې خور سره په پلازمېنه کابل کې رالوی شوی، ځکه پلار يې د دوو ښځو خاوند و. پلار يې په افغان پوځ کې دنده لرله او له خپلو دواړو مېرمنو سره يې د کور په ورځنيو چارو (پاکولو او پخلی) کې مرسته کوله. نوموړی زياتوي، چې د ماشومتوب په دوره کې يې مثبتې جنسيتي اړيکې يا جنسيتي مساوات تجربه کړی. دی وايي، چې کله به دوی په ښوونځي کې وو، مور به يې ډوډۍ ورته تياره کړې وه. د کور زياتره چارې د هلکانو له لوري او کله به يې چې پلار دندې ته نه تللو، د پلار له لوري پرمخ وړل کېدې. خور يې ډېره کشره وه او پلار يې دې ته هڅوله چې زده کړې وکړي او وروسته نوموړي په خپل ژوند کې يوه ډېره لوستي نجلۍ شوه. نوموړی د ۱۹۶۰ او ۱۹۷۰ لسيزې پرمهال د ماشومتوب هغو يادونو ته اشاره کوي، چې ډېر کم جنسيتي تبعيض په کې موجود و.

د نجونو او هلکانو ترمنځ هېڅ راز توپير نه و. لا تراوسه مې په ياد دي، چې زموږ د گاونډيانو څلور يا پنځه نجونې به ښوونځي ته پر بايسکل تللي. په ياد وخت کې دې کار ته د کومې ستونزې په توگه نه کتل کېدل. له هغه وخت راوړسته زه دې پايلې ته رسېدلی يم، چې موږ بايد انسانان د جنسيت له مخې ونه وپشو.^{۴۴}

د نجونو او هلکانو ترمنځ دوستي وه او ترمنځ يې هېڅ راز بدو افکارو شتون نه درلود. موږ ښځينه ملگري لرلي، په گډه مو زده کړې کړي او په گډه مو غرمۍ خوړله. موږ ټولگيوال و او په ذهنونو کې مو هېڅ ډول بد فکرونه نه وو. کله به چې موږ په ټولگي کې وو، داسې به مو انگېرله چې موږ د يوې کورنۍ غړي يو. دوی به موږ خپلو کورونو ته بللو. د پوهنتون دورې پرمهال به چې کوم هلک او نجلۍ يو بل خوښېدل، له خپلو پلرونو سره به يې خبره مطرح کوله او وادونه به يې کول. مگر او سمهال له هغه وخت سره په بشپړ ډول توپير لري. يو څوک د خپلو ښځينه ملگرو کور ته نه شي تللای، يا دا چې يوه ښځينه نه شي کولای د خپل نارينه ملگري کور ته لاړه شي. دا د ۳۰ يا ۴۰ کلنې جگړې پايله ده. او سمهال زموږ په ټولنه کې ډېری کسان خپل خان د ښځو حقوقو مدافعین گڼي. مگر کله چې تاسو د دوی کور ته لاړ شئ، د ښځو او سړيو لپاره بېلې بېلې خونې لري. د ښځو حقوقو په اړه يوازې په خوله خبرې کول ډېر اسانه دي، مگر ثابتول او پلې کول يې ډېر سخت دي. زما مېرمن ډاکټره ده. هغې په خپل روغتون کې همکار ډاکټر درلود. يوه ورځ ما او زما مېرمنې ورسره خبرې کولې او سمدلاسه يې د نورو خلکو په ملامتولو بېل وکړ، چې خپلو ښځو ته حقوق نه ورکوي. زما مېرمنې ورته وويل، چې ته بايد د ښځو حقوقو په اړه خبرې ونه کړې، ځکه مېرمن دې چې کله له کور د باندې وځي، بايد برقه په سر کړي، نو ته ولې د ښځو حقوقو په اړه خبرې کوي. مېرمنې مې بيا ماته اشاره وکړه او ويې ويل: که چېرې دی د ښځو حقونو په اړه ووايي، سمه ده، ځکه ثابتې کړې يې ده.^{۴۵}

۴۳ هماغه سرچينه

۴۴ مرکه، د ۲۰۱۷ کال د اکتوبر په ۱۷

۴۵ هماغه سرچينه

نور احمد ته ورته محمد خان له هغو وختونو یادونه کوي، چېرته چې له جگړې وړاندې د ده د ماشومتوب پرمهال د بنڅو او سپرو ترمنځ مثبت جنسیتي چلن په ټولنه کې حاکم و. محمد خان اوسمهال پنځه اولادونه لري او وايي، چې په زده کړو کې د دوی بریالیتوب ترشا د دوی د مور لاس دی. نوموړی دې ته اشاره کوي مېرمن یې څومره لایقه وه او په علمي ډگر کې یې د لیاقت له کبله جایزه ترلاسه کړې ده (نوموړي خپله مېرمن له واده وړاندې پیژنده ځکه د خپلوانو له ډلې یې وه او دوی په ګډه ښوونځي ته تللي). مېرمن یې اوسمهال په پېښور کې اوسېږي او ډاکټره ده، په داسې حال کې چې محمد خان له خپلو دوو اولادونو (یو زوی او یوې لور) سره په پلازمېنه کابل کې اوسېږي. نوموړی د خپل کور ټولې چارې په خپله پرمخ وړي او اولادونه یې هره ورځ کار ته ځي. محمد خان په دې باور دی، چې هغه څوک چې د کور په کارونو کې مرسته نه کوي، په حقیقت کې ښځونوکی دی، ځکه دوی له ټولنیزو فشارونو وېره لري.

مېرمن مې ماته خواږه تیارووي، که چېرې زه په خواږو تیارولو کې ورسره مرسته وکړم، نو په دې کې څه خبره ده؟ مېرمن مې زما د اولادونو خیال ساتي. که چېرې زه د خپلو اولادونو خیال وساتم، نو په دې کې څه خبره ده؟ په ورته ډول که چېرې زما مېرمن غواړي کور مې پاک وکړي او پرځای یې زه کور پاک کړم، نو په دې کې څه خبره ده؟ [...] ما هرڅه له خپل پلار او هغې ټولني زده کړې، چې زه په کې رالوی شوی يم. کله چې مور او پلار یو څوک په دې ډول رالوی کړي، نو هېڅ راز ټولنیزو فشارونو ته غاړه نه ږدي او پروا یې نه ساتي. زه د خلکو لپاره ژوند نه کوم، زه خپل شخصي ژوند لرم، چې ډېر په کې خوشاله يم. ولې زه خپل ژوند د نورو لپاره برباد کړم؟ زه داسې کس پېژنم، چې ډېر شتمن و او له یوې نجلی سره یې واده وکړ، خو له واده وروسته هغه نجلی له ډېرو محدودیتونو سره مخ شوه لکه د برقي اغوستل، او اجازه یې نه لرله، چې د مېرمن له اجازې پرته له کور د باندې ووځي. هغه نجلی یو مرموز ژوند درلود. موږ دې ته ورته ډېرې بېلګې لرو. داسې ډول خلک خپلو مېرمنو ته د انسان په سترګه نه گوري. دوی خپلو مېرمنو ته د شخصي ملکیت په سترګه گوري [...] په تېرو وختونو یا د روسیې له یرغل وړاندې، موږ د خپلو ملګرو کورونو ته تللو، که چېرې به زموږ ملګري په کور کې نه و، د هغه مور یا خور به موږ ته هرکلی کاوه. په هغه وخت کې دا ډول محدودیتونه نه وو، چې یوه ښځه ونه شي کولای خپل کور ته د مېلمانو د راتګ هرکلی وکړي [...] یوه ښځه په سودا اخیستلو پسې وتلی شوه، د خپل مېرمن مېلمانو ته یې هرکلی ویلی شو، په دفتر کې یې کار کولای شو او په ټولنه کې یې ښه شهرت درلودلای شو. کله چې موږ اوسنیو حالاتو ته گورو دا د تېرو ۳۵ کلونو جگړې پایله ده، چې په ترڅ کې یې خلکو د خپلو مېرمنو حقوق له پامه غورځولي دي.^{۴۲}

محمد خان له خپلې مېرمنې سره د ده مثبت جنسیتي چلن له جگړې وړاندې له خپل ماشومتوب سره تړلی ګڼي. نوموړی د ټولني له اړخه پر یو سپري باندي پر شته ټولنیزو فشارونو هم پوهیږي، چې دی ورسره هم نظره نه دی او حتی مخالف یې دی او غندي یې. د دې ترڅنګ نوموړی هغو لارو چارو ته اشاره کوي، د کومو له مخې چې نوموړی اجازه نه ورکوي څو ټولنیز فشارونه پرده اغېز وکړي.

بحث

دا مقاله د پنځو بېلابېلو نارینه وو ژوند روښانه کوي چې په افغانستان کې د جنسیتي برابری په تجربو کې ونډه لري. دغو پنځو نارینه وو د لوییدو، شخړې، کډوالۍ، مذهب، ټولنیز-اقتصادي وضعیت، جنوري نورمونو او تمو او د دوی نارینتوب سره د تړلو او نښتو فکتورونو په اړه بحث کړی دی. دا کیسونه ددې ښودنه هم کوي چې جنسیت د نارینتوب جوړېدونکې، بدلېدونکې او ورسره تړلی مفهوم دی، ځکه د سړیو او ښځو خپل منځي فعالیت یو بل اغېزمنوي. دا چې دوی (متقابل) سلوک او چلند زده کړی دی، نه یوازې جنسیتي رولونه او مسؤلیتونه ننګول کېږي، بلکې کېدای شي چې د جنسیتي برابری اړوند تجربو کې تشریح او ځای پرځای کړل شي.

د «ژوند داستان» تگلارې په استعمالولو سره، دا مقاله د سړیو په ژوند کې د جنسیتي نقشونو او مسؤلیتونو سره په تړلو لیدلورو او تجربو کې د ونډه لرونکو ځانګړو برخو په اړه روښانه معلومات راکوي. پردې سربېره، دا روښانه کوي چې څرنگه نارینتوب د وخت په تېرېدو سره تغیر کړی دی، په ځانګړي ډول د ټولنیز-اقتصادي او سیاسي تحولاتو سره د مخ کېدو او دغه راز د نورو هويتی بڼو په اړه لکه قومیت، سیمه، ډله او ټولنیز-اقتصادي وضعیت په حالت کې. هر سړی له نورو سره توپیر لري او خپل ځان ته د خپلو شرایطو او تاریخي شالید له مخې ګوري، چې له موږ سره مرسته کوي څو یوه شو دوی په خپل ژوند کې کوم څیز مهم ګڼلی او د جنسیت او جنسیتي مسايلو په تړاو څه ډول لید لري.

د وخت او ځای له مخې په ټولنو کې رامنځ ته شوې تمې (توقعات) متفاوت دي. د کابل ښاري سیمو په پرتله د ننگرهار، پنجشېر یا غزني کلیوالي سیمو ترمنځ توپیر لیدل کېږي. دغه راز دا تمې له هېواده بهر کډوالۍ په اړه هم متفاوتې دي، هغه که جبري کډوالي وي (ایران او پاکستان ته)، یا که د کار او پوهنیزو فرصتونو له پاره وي (هند ته). مختلفو قومي-مذهبي ډلو په بېلابېلو سیمو کې له سړیو او ښځو جلا جلا تمې درلودې. د بېلګې په توګه، د افغانستان بېلابېلې سیمې د جګړې او تاوتریخوالي له امله په بېلابېلو لارو اغېزمنې شوي دي. په ننگرهار کې، عبدالکریم او کورنۍ یې په مرګ ګواښل شوي وو، ځکه مور یې په یوه ریاست کې کار کاوه. دا توقع د افغانستان په بله سیمه کې، چې وسلوال او افغان او امریکایي پوځیان په کې نشته؛ په بل ډول ده.

په یوه کلیوالي سیمه کې د روح الله رالویېدل ددې بېلګه ده چې په ۱۹۸۰یمو کلونو کې د سړیو او ښځو مسوولیتونه څه و. هغه کیسه کوي چې څرنگه د دوی وضعیت بدل شو، کله چې یې پلار مجاهد شو او په افغان-شوروي جګړه کې وځنګېد او کله چې ایران ته مهاجر شول او څرنگه بېرته راوګرځېدل. په ایران کې د مهاجر په توګه د دوی وضعیت او په قومي لحاظ هزاره، په جګړه کې دده د پلار فعال ګډون او د دوی د کورنۍ ټولنیز-اقتصادي وضعیت دا ټول هغه فکتورونه دي چې د جنسیت نقش او مسوولیتونو په اړه دده درک سره اړه لري او اغېزمنوي یې. د عبدالکریم بېلګه رانښيي چې له یوه ښاري چاپیریال (د کابل کارته نو) څخه یوه کلیوالي چاپیریال (ننگرهار کې د دوی کلي) ته تلل په جنسیتي لیدلورو کې له تغیر سره مل وو. دی او دده کورنۍ له داسې ټولنیزو فشارونو سره مخ وو چې نه یوازې کلیوالي سیمو ته کډوالۍ، بلکې جګړې هم په کې ونډه لرله. دوی له نویو تشویشونو سره مخ و ځکه مور یې په دې وګواښل شوه چې باید په ریاست کې له دندې استعفاء وکړي او پلار یې باید په یوه جګړه ځپلې ټولنه کې د قومي ستونزو له امله د خپلو بچیانو له حده ډېره ساتنه وکړي. دا په هېواد کې په نوو سیاسي تحولاتو کې د هغه د پلار مقام سربېره و او لامل یې له کمونیسټي رژیم سره کار کول و. د وسلوالو ډلو له لوري د مرګ ګواښونه د پوځي او جګړه ییزو شرایطو زېږنده دي چېرته چې د نارینتوب او ښځینه توب نوې بڼې رامنځ ته شوي دي. د ټولني د غړي په توګه د هغې ارزښتمن کار ته له کتو پرته، له کوره بهر د ښځې کار کول د منلو وړ نه ګڼل کېده.

د روح الله په څېر، د ناصر کورنۍ هم د ایران په لور کډوالۍ ته مجبوره شوې وه، چې دې کار یې په کورنۍ کې د جنسیت رول او مسوولیتونه بدل کړي. په هر حال، د روح الله په شان، هغه د قومي تعبیض سره مخ شوی نه و. ددې پرځای، نوموړی حالت دده خپل ټولنیز-اقتصادي وضعیت له کبله و چې د کورنۍ په ژوند کې د ونډه لرونکي په توګه رول لوباوه ځکه ده په ایران کې د ډېر لږ معاش په بدل کې له خپل پلار سره یو ځای کار کاوه. کله چې دی او کورنۍ یې افغانستان ته راکډه شول، نوموړي د بن کنفرانس څخه وروسته په افغانستان کې رابرسېره شوي بېلابېل فرصتونه ترلاسه کړل، د بېلګې په توګه په حربي پوهنتون کې استاد دی.

دواړه نور احمد او محمد خان له افغان-شوروي جګړې وړاندې په افغانستان کې اوسېدل او دا هغه څه دي چې د دوی پخواني ژوند په اړه اړین معلومات راکوي. نور احمد په خورا ځورېدونکي ډول د خپل کلي وخت رایاډوي، او د هغه په وینا چې خلکو په دودیز ډول ژوند کاوه او د سپړو او بنڅو ترمنځ جنسیتي اړیکې ډېرې ښې او غوره وې. پردې سربېره، نور احمد ویل چې نوموړی له خپلو خویندو او بنڅینه خپلوانو سره څېر (سخت) و ترڅو چې کابل ته وکوچېد او ورو ورو یې د جنسیتي اړیکو په اړه لیدلوری بدل شو. دا بیا د محمد خان سره ډېر توپیري و، څوک چې په کابل کې رالی شو او ډېر وروڼه یې درلودل او د کورنۍ د غړو ترمنځ یې پراخي جنسیتي اړیکې موجودې وې. هغه د جنسیتي مسايلو او بنڅو په اړه منفي لیدلوري، په هېواد کې د لسيزو جګړې پورې تړل، دده په وینا له جګړې وړاندې جنسیتي مسايل دا ډول نه وو.

پایله

هغه څه چې ددغو پنځو مرکه کېدونکو له نظریاتو څخه له ورايه ښکاري، دا دي چې د دوی په نظر یو «دودیز سړی» څه معنا او ایډیال نارینتوب څه دی. د گډونوالو لپاره، په بېلابېلو ځایونو او وختونو کې د دوی رالویږدل د جنوري مسایلو له بڼې سره مرسته کړې ده. د ځینو لپاره، د جنسیتي برابری پر وړاندې د دوی موقعیت خورا سخت و ترڅو چې بلوغت او ځوانۍ ته ورسېږي، په داسې حال کې چې د ځینو لپاره ماشومتوب او کورنۍ د جنسیتي برابری په غښتلتیا کې مرستندوی تمام شوي دي. د ماشومتوب او کورني وضعیت له مخې بېلابېلو مرکه کېدونکو ویل، که څه هم چې سړي په بېلابېلو نقاطو کې د جنسیتي مسایلو په تړاو متفاوت وي، خو د بېلابېلو فکتورونو له امله یې لیدلوري تغییر مومي. په ورته ډول، په کاري چاپیریال کې د جنسیتي مسایلو په اړه د گډونوالو لیدلوري ددې ښودنه کوي چې ښځو له پاره کاري چاپیریال پراخېدونکی دی، خو سلوکي او چلندیز تغییرات ډېر کار ته اړتیا لري ترڅو د هغو کسانو له لوري، چې د عزت اړوند پوښتنو ته تیارسي ولاړ وي؛ ومنل شي. تاوتریخوالی په ځانگړي ډول هغو ښځو له پاره، چې یو مسلک تعقیبوي؛ ډېر لري نه دی، کېدای شي د دوی شخصیت د ټولني یا د جنسیتي برابری سره د متضادو عقایدو لرونکو کسانو له لوري تر پوښتنې لاندې راشي. له څلورو لسیزو ډېرې جگړې سړي ته داسې شرایط برابر کړي چې په تاوتریخجن ډول هغه ښځې په نښه کړي کومې چې مسلکي کارونه کوي یا د خپل ځان لپاره اواز پورته کوي.

سړي، ښځې او ماشومان د شاوخوا څلورو لسیزو راهیسي له جگړې څخه په متفاوت ډول اغېزمن شوي دي. د شخړو او ډېر مهاله طبیعت له هغه تریخ حقیقت څخه تېښته، چې تاوتریخوالی یې زېږولی او عادي کړی؛ پېچلې کړې ده. مرکه کېدونکو د طالبانو د واکمنۍ پر مهال د خپلو نږدې کسانو له لاسه ورکولو د وېرې یا یې د خویندو او میندو له زده کړو یې برخې کېدلو په گډون، په خپل ژوند کې د تاوتریخوالي له اغېزو سره ژوند کړی، تجربه کړی او احساس کړی یې دی. په هر حال، ددغو شرایطو سره سره دوی لپاره جنسیتي برابري څرگند څیز دی او دا یوه غوره نښه ده چې په دغو ساحو کې ژوند کېدای شي یا کېږي که څه هم تاوتریخوالی او ناامني روانه ده.

د دودیز نارینتوب په تړاو له نورو سړیو سره د دوی توپيرونو ته په کتو، په جنسیتي برابری باندې د باور لرونکو سړیو بل بېلوونکی فکتور، د دوی نسبي خپل ځاني پوهه ده. دوی ویل چې نه یوازې نور سړي په خپلو چلندونو کې محافظه کار دي، بلکې د جنسیتي برابری د پرمختگونو مخه هم ډب کوي، هغه که د دوی د خپلو کورنیو یا ههم د نورو اړوند وي. مرکه کېدونکو لپاره، له خپلو ښځو او لورگانو سره مرسته او د جنسیتي برابری ملاتړ کول د نارینتوب مهمه برخه ده. دوی دودیز یا حاکم نارینتوب ننګولی چې یوازې د ښځو بدن او جنسیت تر کنترول لاندې راوستلو هڅه کوي. دوی همدا راز تاوتریخوالی، توهین او بې پروا مور او پلار غندلي دي. دوی ددې وضاحت او تعریف وړاندې کړی چې د خوښې وړ (ایډیال) نارینتوب باید څه ډول وي. ددغو پنځو بېلابېلو کسانو له انده، دا ډول د خوښې وړ نارینتوب د افغاني کلتور او مذهبي عقایدو سره سمون لري.

لکه څرنگه چې دوی ټولو د حاکم نارینتوب داسې بڼې ته اشاره درلوده، چې لا هم سړي په خپله خبره ټینګ ولاړ وي ترڅو د ټولنیز فشار پر وړاندې یوه لاره برابره کړي، هغه که د خپلې کورنۍ له اړخه وي یا هم د ټولني له اړخه وي. نو په همدې خاطر دا ډېر اړین گرځي ترڅو د نارینتوب غوره بڼو د پیاوړي کولو اهمیت نه یوازې په انفرادي کچه، بلکې په کورنۍ او ټولنیزه کچه هم په گوته کړي. افغان سړیو او ښځو په خپلو کورونو کې څرگندې کورنۍ دندې غوره کړي دي او دا د لویو ټولنیزو هویتونو په تشکیلولو کې مرسته کوي.

مرکه کېدونکو ته ددې لپاره چې د سړي په توګه ورته څه شی اهمیت لري، هغه د دوی رالویېدو پرمهال د بېلابېلو ټولنیزو اړیکو څخه سرچینه اخلي. روح الله لپاره، د هغه د مور او خور مثبت اغېز او ديني زده کړې دي. عبدالکریم لپاره د هغه مور، ناصر له لپاره، د هغه مور او پلار دواړه اهمیت لري. نور احمد له لپاره د تجربو اوج و چې په کې له کليوالي پنجشېر څخه کابل ته کډوالي هم په کې شامله ده. محمد خان له لپاره، د هغه ښځه دا ددې څرګندونه کوي چې د دغو سړيو ژوند نه يوازې د جنسيتي برابري، د ليد مشخصې برخې نورو سره شريکوي، بلکې د نارينتوب نوې لارې هم جوړوي، په ځانګړې توګه کم پايښته حالت سره د مخ کېدو پرمهال داسې لارې مشخصوي چې بېلابېلو نارينه وو له لپاره د وخت او ځای په تغيير سره نارينتوب تخليقيږي، تشریح کېږي او تغييرېږي.

يوازې په جنډري ابتکاراتو کې د سړيو او ښځو دواړو په ښکېلولو سره موږ د اوږدمهاله متداومو او مثبتو جنسيتي اړیکو رامنځ ته کولو په لور کار کولی شو. ددې سربېره، د يادولو وړ ده چې له جنسيتي پلوه برابري افغاني ټولني د جوړولو او تداوم په لور هر هڅه بايد دې ته په پام ترسره شي چې افغان نارينه او ښځې د اوږدمهاله جګړو، شخړو او ناامنيو په حالت کې ژوند کوي چې د دوی د ژوند ټول اړخونه اغېزمنوي. په افغانستان کې د جنسيتي خوځښت په اړه مثبت بدلونونه دې اړتيا لري چې بايد رغښت (ساختاري) او دايمي وي. دا به په دې معنا وي چې تغييرات په ورته وخت او څو ګونو (سياسي، اقتصادي، ټولنيز، مذهبي او نورو) برخو کې رامنځ ته شي؛ چې د پراخې کچې نامساواتو قطع کولو ته اړتيا لري. دا تغييرات بايد په ټولنيز او سياسي ډول د ځايي اړتياوو او ټولنيزو او کلتوري شرايطو سره سمون ولري او بايد ټول ونډه وال په کې ونډه ولري. تغيير بايد د سړيو اړتيا او زياتمنډل او دغه راز پر ښځو، نجونو او نورو جنسيتي هويتونو باندې د سړيو امتيازات روښانه کړي او مثبت نارينتوب ته، چې د جنسيتي برابري ملاتړ کوي؛ وده ورکړي. په همدې موخه لاندې وړاندیزونه کېږي.

د نورې څېړنې لپاره وړاندیزونه

په لاندې ډول په افغانستان کې نورو څېړنو لپاره وړاندیز شوي ساحي د نارینه توب اړوند څېړنو سره اړخ لگوي. د سرو او نارینه توب په اړه نورې څېړنې ددې شونتیا رامینځ ته کوي چې داسې لارې ومومي ترڅو په کې سړي د جگړې، ناامني، او اقتصادي ناڅرگندتیا په شرايطو کې د سياسي، اقتصادي، ټولنيز، مذهبي او ټولنيز ليدلوري بدلون ته ځواب ووايي. دا چاره موږ ته اجازه راکوي چې په کورنيو چارو، پالنيزو او روزنيزو چارو او څرگندې مهرباني کې د سړيو د نسکېلتيا بېلابېلې لارې ومومو او سړي په کورنيو او ټولنو کې مينه دود کړي. دا په ځانگړي ډول ډېر اړين دي ځکه د افغان او مسلمان نارينه په اړه حاکمه نظريه لا هم دا ده چې دوی په يو اړخيز ډول تاوتريخجن او ظالم انځور کړي. ددې سربېره نورې څېړنې د پوهنيزو پروگرامونو د وړاندې کولو اغېزمنو لارو موندلو فرصت برابرې ترڅو عملاً د ماشوم پالنې په اړه د سړيو چلند او تجربو په گډون د جنوري مسايلو په اړه بحثونه پيل شي. لکه څرنگه چې پورته ذکر شول، ځينو سړيو په څرگند ډول دا مسؤليت منلی، دا به ډېره ارزښتمنه وي چې د دوی شخصي تجربو څخه د جنسيتي برابرۍ د تجربو د پياوړي کولو اړوند پروگرامونو لارې چارې وموندل شي. ممکن دا بېلگې د ښوونځيو او پوهنتونونو په رسمي نصابونو کې ځای پر ځای کړل شي، د ټولنيزو بحثونو سره توافقي ورکړل شي، د رسنيو له لارې لا ډېر استعمال لپاره پراختيا ورکړل شي؛ او د نورو ساحو ترڅنگ د حکومتي، خصوصي سکتور او مدني ټولنيزو برخو په کاري سيمو کې و اخېل شي.

۱. د ماشوم په پالنه کې مثبتې مورولي او پلارولي په دې باندې اوږد مهاله اغېزه ښه نښې چې هلک او نجلۍ ټولنيز شي. بايد له ماشوم سره د پلار مثبت تعامل په موخه پراخ ملاتړ موجود وي او په دې برخه کې بايد د ښوونځيو او مسلکي کسانو له لوري مشترک پېټي ته اوږه ورکړل شي. مدني ټولنه، رسنۍ او مذهبي ډلې هم کولای شي «نه يوازې ماشومان او ښځې، بلکې سړي هم له پلارولۍ څخه گټه اخيستلی شي» پر مفهوم د ټينگار له لارې مسؤليت منونکې پلارولۍ ته وده ورکړي.

۲. په ښوونځيو او پوهنتونونو کې د جنسيتي مساوات په اړه د پوهنيزو پروگرامونو جوړول، هلکانو او سړيو لپاره د يادو موضوعاتو مناسبوالي روښانولای شي. دا پروگرامونه بايد خوندي چاپېريال جوړ کړي چې خواخوږي رامینځ ته کړي ترڅو د جنسيتي موضوعاتو، گرانېت او صميميت، وسلوالو شخړو او تاوتريخوالي په اړه خبرې وشي. دوی بايد د جنسيتونو ترمنځ مساوات غښتلی کړي، بې تاوتريخوالي او له درناوي ډکو اړيکو ته وده ورکړي ترڅنگ يې هغه ستونزې روښانه کړي چې هلکان او سړي په افغانستان کې د اوسني جنسيتي وضعیت پر مهال، په تېره بيا د نفقه برابرۍ، ولي او پرېکړه کوونکي په توگه ورسره مخ شوي وي. که څه هم دا کار ډېر پېچلی دی، ولي ځيني سړي په دغو شرايطو باندې بريالي شوي دي، نو بايد دا پېچلتياوې وازمايل، تحليل او تر بحث لاندې ونيول شي.

۳. رسنۍ د نارينه توب او ښځينه توب په اړه د ذهنيت په رامنځ ته کولو کې بنسټيز رول لري. يو هر اړخيز او له کلتوري لحاظه برابر مخابراتي پلان بايد په ټولنه کې د سړيو په ورځني ژوند کې د حاکم نارينتوب مفاهيم روښانه کړي. په دې ډول سړي او ښځې دواړه کولای شي چې جنسيتي سلسلې بيا ځلي ورازوي او انځور يې کړي او د جنسيتونو ترمنځ پر مساوات پوه شي چې دواړو لورو ته گټور دي. رسنۍ په کورني چاپېريال کې د سړيو څرگنده مثبتې ونډه او د دواړو جنسيتونو متوازن کاري ژوند دودولی شي ترڅنگ يې هغه سړي چې هلکانو ته د مثبت رول د بېلگو په جوړولو کې مرسته کوي بايد وپېژني، کار ورسره وکړي او غښتلي يې کړي.

۴. له سړيو سره د اتحاد له لارې د ځايي کچې ښځينه فعاليتونو، په نړيواله کچه او افغانستان کې، ستر پرمختگونه کړي دي. د ښځو حقوقو فعالان او د ښځو حقوقو ادارې بايد په افغانستان کې له سړيو سره په گډه کار وکړي خو د جنسيتونو ترمنځ مساوي او لږ تاوتريخجنې اړيکې ورغوي.

سرچینې او اخذلیکونه:

- ابي رافع لينا. «هغه فرصت چې له لاسه ووت؟ د جنسيتي مساوات په گټه مداخلو کې د سړيو بنسټيزو: له افغانستان راپورته شوي غږونه.» د سولې ټينگښت او ودې ژورنال، درېيمه گڼه (۲۰۰۷). مخونه ۸۲ تر ۸۷.
- ابولغاد، ليلا. «ايا مسلمانې ښځې خونديتوب ته اړتيا لري؟» کمبريج، ماسټري: د هارورډ پوهنتون نشرات، ۲۰۱۳.
- احمدی، بلقيس او رفيع الله ستانیکزی. «په افغانستان کې د نارینتوب بیاځلي تعريفول» د سولې لپاره د امریکا متحده ایالاتو انستیتیوت، د سولې لنډيز ۲۴۳، ۲۰۱۸.
- اذربایجاني - مقدم، سېپي. «افغان مېرمنې د ۲۱ مې زېږدیزې پېړۍ په حاشیو کې.» په ملت جوړونه کې ورته پام نه دی شوی: په افغانستان کې مرستې، سوله او عدالت، اېډېټ: ډوني، ورمسټر او نیلانډ، ۹۵-۱۱۲. بلومفیلډ، سي ټي، کامیرین انتشارات، ۲۰۰۴.
- بیلاوود، جولي. «کابل جشنواره: له جگړې په وروسته افغانستان کې جنسيتي سیاستونه.» فلاډیفیا، د پنسلوانیا پوهنتون انتشارات، ۲۰۱۵.
- شیبوندا، انډریا. «نارینتوب: په افغانستان کې کلتور، جگړه او رواني اړخونه بې» اکسفورډ: د اکسفورډ پوهنتون انتشارات، ۲۰۲۰.
- شیبوندا، انډریا. «د بېلا بېلو نارینتوبونو بدلول. د پښتانو افغان نارینه وو په منځ کې موضوعیت، جنسي او کلتوري اصطلاحات.» ۲۰۱۸.
- شیبوندا، انډریا. «جگړې زموږ ټولنه وپېژندلې: نارینتوب، تاوتریخوالی او د پښتنو افغانانو په منځ کې د کلتوري اصطلاحاتو بدلون.» په نني افغانستان کې: د څلورمې کلتوري جگړې اغېز. اېډېټ: نعمت الله شهراني، ۱۷۹-۹۹. بلوگمټون، انډیانا، هندي پوهنتون انتشارات، ۲۰۱۸.
- کانل. «د دروازي ساتونکو په منځ کې بدلون: په نړيوال ډگر کې سړی، نارینتوب او جنسيتي مساوات.» په ټولنه او کلتور کې د ښځو ژورنال ۳۰، ۳۱ مه گڼه (۲۰۰۵): ۱۸۰-۲۵.
- کانل او میژشمیدت. «حاکم نارینتوب: پر مفهوم بیاځلي غور کول.» جنسیت او ټولنه ۱۹، ۲ مه گڼه (۲۰۰۵): ۲۹-۸۵.
- کانل. نارینتوبونه. بارکلي، د کالیفورنیا پوهنتون نشرات، ۲۰۰۵.
- داولتازي، انیلا. «د افغانستان په اړه اعتراف کول.» کلتوري خوځښتونه ۱۸، ۳ مه گڼه (۲۰۰۲): ۲۹۳-۳۱۱.
- ډولان، چاریس. «د نارینتوبونو نسکورېدل او کمزوري دولتونه - د شمالي یوگانډا موضوعي څېړنه.» هغه څه چې په نارینتوب کې اهمیت لري! سړي، جنسیت او وده، اېډېټ: ایف کلیور. دوربان: زیډ بوک، ۲۰۰۳.
- ای چاوز، جونا. سید مهدي موسوي او لیا ویلفریډا. «د جنسيتي نابرابرۍ بل اړخ: په افغانستان کې سړي او نارینتوبونه.» کابل: د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره، ۲۰۱۲.
- ایوریت-پینال، بریتاني او کوپانو راتیل. «د رغنیز، څو اړخیز او حاکم نارینتوب په توگه پر دودیز نارینتوب بیاځلي غور کول.» د ټولنپوهنې سویلي افریقا کتنې ۴۲، ۲ مه گڼه (۲۰۱۵). مخونه: ۴-۲۲.
- د ښځو، سولې او امنیت په برخه کې د جیورج ټاون انستیتیوت او د اوسلو د سولې څېړنو انستیتیوت. د ښځو، سولې او امنیت د ۲۰۱۹ او ۲۰۲۰ کلونو نوملړ: د ښځو لپاره د محرومیت، عدالت او امنیت له لارې د تل پاتې سولې لټون. واشنگټن، ۲۰۱۹.
- حکیمي، عزیز او ټورن ویلمان. «له انځور پاتې شوي: هغه نارینه چې په افغانستان کې د اخلاقي جرمونو له کبله بنديان شوي.» بریګین، جرمني: چالییز میشلین انستیتیوت، ۲۰۱۸.
- هومر، او گوډ. «مېشته ارواپوهنه: د نارینه نورمونو د تاییدي په برخه کې د گټورو اړخونو ارقامی آزماینست.» د سړيو او نارینتوب ارواپوهنه ۳۱۸-۰۳ (۲۰۱۰).
- د بشري حقونو د څارډ له «نابللی میلمه: د ایران له لوري د افغان کډوالو او کوچېدلو خلکو د حقونو تر پښو لاندې کول.» د ۲۰۱۷ زېږدیز کال د اکتوبر ۹ مه. www.hrw.org/report/unwelcome-guests/irans-violation-afghan-refugee-and-migrant-rights/2017/2013

مارسډن، ماگوس. « نارینه سوداګر: په یوریشیا کې د افغان سوداګرو په منځ کې راکړه ورکړه، انسجام او نارینتوب. » د منځني ختیځ لرغونپوهنه ۷۲-۵۵: (۲۰۱۹).

مرتین، هانري. « نورمونو او امنیت ته په څیر کتنه: په افغانستان کې سړي، نارینتوب، شخړه او د سولې ټینګښت. » څېړنیزه مقاله، د نړیوالو ګواښونو او سولې رزونې په برخه کې د څېړنو مودسه، ۲۰۱۸.

راتیلو، کوپانو. « د سویلي آفریقا په کواډکوز کې د دودیز نارینتوب او سړیو جنسیتونو په اړه ګروپونه. » شاهي جغرافیایي ټولنه ۱۰۸، ۳ مه ګڼه ۳۴۴-۳۱: (۲۰۱۲).

ریچارد پاول. « په جګړه او له جګړې وروسته رغونه کې ځوان نارینه او جنسیت: د لایبریا او سیري لیون په برخه کې پرتله ییزې موندنې. » د جنسیت په بله نیمايي کې: په وده کې د نارینه وو مسایل، اېډېټ: ایا بونان او ماریا کوریا، ۱۴۲، واشنگتن، د نړیوال بانک ډلې انتشارات، ۲۰۰۲.

د افغانستان بیارغونې په چارو کې د امریکا متحده ایالاتو ځانګړې سرمفتش (سیګار). « افغان ښځې: یوې هرارځیزې پلټنې ته اړتیا ده خو د امریکا متحده ایالاتو د دفاع وزارت، حکومت او امریکا متحده ایالاتو د نړیوالې پراختیایي ادارې پرمختګ په ډاګه او ارزوي. » د سیګار پلټونکی راپور، ۲۰۱۴ کال ډسمبر، مخونه: ۲۴-۱۵.

د افغانستان بیارغونې په چارو کې د امریکا متحده ایالاتو ځانګړې سرمفتش (سیګار). « د ملي لومړیتوبونو په پروګرام کې د جنسیتي برابری پراختیا(پروموت): د امریکا متحده ایالاتو نړیواله پراختیایي اداره دې ته اړتیا لري خو د دغو ۲۱۲ میلیوني ډالرو پروګرام لاسته راوړنې او د دوی د ساتلو په برخه کې د افغان حکومت وړتیا ارزوي. » د سیګار پلټونکی راپور، ۲۰۱۸ کال سپتمبر، مخونه: ۲۹-۱۸.

د افغانستان بیارغونې په چارو کې د امریکا متحده ایالاتو ځانګړې سرمفتش (سیګار). « د امریکا کانګرس ته مهالنۍ راپور. » سیګار، ۲۰۱۲ اکتوبر.

سومر، مارک. « د آفریقا کشرانو نارینه وو وپړول: نارینه ځوانان، شخړه، ښارینتوب، او د رونډا قضیه. » د جنسیت بل نیمايي اړخ: په وده کې د سړیو مسایل. د نړیوال بانک ډلې انتشارات، واشنگتن، ۲۰۰۲.

ویمپلمان، ټورن، عزیز حکیمي او معصومه سادات. « دی باید دا زده کړي، چې ښځه وړیا نه شي ترلاسه کولای: تنبټدلي نارینه او د افغانستان په عدلي سیستم کې د نارینتوب په پام کې نیول. » ۲۰۲۰ مارچ، ۱-۱۸.

د غبرگون او نظرونو غوښتنه

د AREU اداره ډېره لېوالتیا ده چې د دغې څېړنې د کاروونکو نظرونه واورې. که تاسو زموږ د څېړنو یو دوامداره لوستونکي یاست، د AREU لیکچر یا ورکشاپ کې مو گډون کړی. کتابتون یې کاروئ، یا یوازې په دې وروستیو کې له دغه ادارې سره بلد شوي یاست، ستاسو نظرونه او غبرگون زموږ لپاره ارزښت لري. دغه نظرونه موږ سره مرسته کولی شي چې خپلې موخې په لاسه ډول لاسته راوړو او د څېړنې په اړه خپلې تگلارې او د پایلو د شریکولو طریقې و ارزوو. د نظرونو شریکولو تر ټولو اسانه لار موږ ته ایمیل کول دي: areu@areu.org.af

یا کولی شئ موږ ته زنگ ووهئ: ۰۰۹۳۷۹۹۲۰۸۵۴۸. تاسو چې هر څه غواړئ موږ ته یې ویلی شئ، خو په ممکنه ډول یو څه گټور مالومات دا دي:

- تاسو له AREU سره څنگه اړیکه نیسئ (یعنې د څېړنو، غونډو یا نورو لارو)؟
- تاسو د AREU له څېړنو څخه د څه لپاره کار اخلئ؟
- تاسو د AREU څېړنې څنگه لاسته راوړئ؟
- تاسو د څېړنو بریښنایی که چاپ شوی بڼه کاروئ؟
- څېړنې څنگه کولی شي تاسو ته مالومات په لاسه ډول وړاندې کړي؟
- زموږ د څېړنې د بهیرونو یا پایلو په اړه ستاسو نظرونه؟
- هغه برخې یا موضوع گانې چې تاسو یې په اړه د څېړنو ترسره کېدو سپارښتنه کوئ؟
- د AREU هغه څېړنې یا فعالیتونه/غونډې چې ستاسو ډېرې خوښېږي؟
- ستاسو په اند موږ په کومو برخو کې خپل کار ښه کولی شو؟
- ستاسو د خوښې یا لېوالتیا ډگر، دنده یا څېړنه، او دغه راز موقعیت؟

د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې نوی خپرونی

ټولې خپرونې د ډولود لپاره (ښکته کولو لپاره) په www.areu.org.af کې د لاسرسۍ وړ دي، او ډیرې نې د هارد کاپي (چاپی بڼه) په ډول په وړیا توګه په کابل کې د AREU له دفتر څخه لاس ته راوړلای شي.

نېټه	د خپرونې نوم	لیکنکی (مؤلف)	په درې ژبه	په پښتو ژبه	د څېړنې موضوع	د خپرونې ډول
اکتوبر ۲۰۲۰	پیوستون، پیاوړتیا او زوروتیا: په افغانستان کې د ښځو سیاسي ګډون	انا لارسن، نواه کوبورن			جنډر (جنسیت)	تحلیلی څېړنه
سپتامبر ۲۰۲۰	په افغان سولې پروسه کې د ښځو ګډون: موضوعي څېړنه	شکره آزادمنش، احسان الله غفوری	√	√	جنډر (جنسیت)	موضوعي څېړنه
سپتامبر ۲۰۲۰	منجنیق، پیک آپ او ټانکرونه: د پولو دواړو غاړو ته تولید او سوداګري او د نیمروزو پولې ته څېرمه پرتو سیمو د سیاسي اقتصاد په بدلون کې یې رول	دیوید منسفیلد			حکومتولی	تحلیلی څېړنه
جولای ۲۰۲۰	افغانستان کې له کابوید ۱۹ نه د جنډر په هکله خبرداری				XII: د کابوید ۱۹ اغیزه پرهغو ښځو چې د کوکنارو له کرهڼی سره تړاو لری	جنډر
جولای ۲۰۲۰	د قاطرانو او نقلیه وسایطو تګ راتګ: د پولی هاخوا تولید او سوداګري او د ننګرهار د سیاسي اقتصاد جوړښت	دیوید منسفیلد			حکومتولی	تحلیلی څېړنه
جون ۲۰۲۰	کله چې اوبه وچیري: کله چې د افغانستان په سویل لوېدیځه دښته کې اوبه وچیري او د ۱.۵ میلیونه وګړو ژوند له خطر سره مخ کېږي، څه باید وشي؟	دیوید منسفیلد	√	√	د طبیعي سرچینې مدیریت	توضیحي پانه
می ۲۰۲۰	د هلمند خوړو زون: یوه خیالي بریا	شهلا متین			د طبیعي سرچینې مدیریت	د پالیسی نوټ
می ۲۰۲۰	د کابل زون د اوبو په حوضی کې د سطحي او ځمکې لاندې اوبو تعامل	نجیب الله سدید			د طبیعي سرچینې مدیریت	د پالیسی نوټ
اپریل ۲۰۲۰	کله چې اوبه ختمیري: د سوېل لویدیځ افغانستان د دښتو ظهور (او حتمی زوال) او پر کېوالی، کوکنارو او ثبات یې اغیز	دیوید منسفیلد	√		د طبیعي سرچینې مدیریت	تلفیحي څرېزه
اپریل ۲۰۲۰	د کابل زون د اوبو په حوضی کې د سطحي او ځمکې لاندې اوبو تعامل	نجیب الله سدید	√	√	د طبیعي سرچینې مدیریت	تحلیلی څېړنه
مارچ ۲۰۲۰	په افغانستان کې ټکنالوژي او بشري مرسته: په ناامنه شرایطو کېد معلوماتو راټولولو لپاره له ټکنالوژي څخه ګټه اخیسته	داکتر رودریگو مینه			ټولنیز ملاتړ	تحلیلی څېړنه

د پالیسي نوټ	د طبیعي سرچینې مدیریت			ډاکټر انتونيو جيستوزی	آیا د افغانستان دولت د کوچیانو او ځایي اوسیدونکو ترمنځ په شخړه کې په بريالي ډول مداخله کولای شي؟	مارچ ۲۰۲۰
د پالیسي نوټ	حکومتولي			ډاکټر سراج الدين ايثار	ماليه: د دولت جوړولو لپاره اړین شرط، په افغانستان کې د ماليې سیستم ته یوه کتنه	جنوری ۲۰۲۰
موضوعی لیکنه	د طبیعي سرچینې مدیریت	√	√	ډاکټر انتونيو جيستوزی	په افغانستان کې د کوچیانو د میشتیدنې بهیرونه او پر شخړې در هغوی اغیزی	سپتامبر ۲۰۱۹
موضوعی لیکنه	د طبیعي سرچینې مدیریت	√	√	ډویدو منسفلید	لمر په دوو ګوتو نه پټیږي	د ۱۳۹۸ غبرګولې
د پالیسي نوټ	اساسي قانون	√	√	میرویس ایوبی او ډاکټر هارون رحیمی	د ۱۳۸۲ کال د اساسي قانون په رڼا کې د افغانستان د عامه ادارې سازمان او جوړښت څیړنه	د ۱۳۹۷ لړم
تحلیلی څیړنه	اساسي قانون	√	√	میرویس ایوبی او ډاکټر هارون رحیمی	د ۱۳۸۲ کال د اساسي قانون په رڼا کې د افغانستان د عامه ادارې سازمان او جوړښت څیړنه	د ۱۳۹۷ مرغومی
د پالیسي نوټ	اساسي قانون	√	√	شمشاد پسرلی او زلمی مالیار	د افغانستان پارلمان: د ۲۰۰۱ کال راهیسي د اساسي قانون پر بنسټ د ورکړل شوو واکونو او عملی کړنو پرتله	د ۱۳۹۷ سلواغه
تحلیلی څیړنه	اساسي قانون	√	√	شمشاد پسرلی او زلمی مالیار	د افغانستان پارلمان: د ۲۰۰۱ کال راهیسي د اساسي قانون پر بنسټ د ورکړل شوو واکونو او عملی کړنو پرتله	د ۱۳۹۷ سلواغه
تحلیلی څیړنه	د کوچیانو او د سیمې د اوسیدونکو ترمنځ بنسټی	√	√	ډاکټر انتونيو جيستوزی	د کوچیتوب، د کوچیانو او د سیمې د اوسیدونکو ترمنځ د شخړو په مدیریت کې د افغانستان د دولت رول	د ۱۳۹۷ سلواغه
لنډه لیکنه	ټولنیز ملاتړ			SLRC	نور معیاری پروګرامونه بس دي: په ماتیدونکو شرایطو کې اقتصادي پرمختګ	د ۲۰۱۸ اپریل
موضوعی لیکنه	ټولنیز ملاتړ			سو پروا ناراسیمهیا	یوه نقشه ایزه څیړنه: په افغانستان کې د انسانانو له قاچاق سره د مبارزې بنسټیز مکانیزمونه	د ۲۰۱۸ مارچ
د پالیسي یادښت	ټولنیز ملاتړ	√	√	ولی محمد کنډیوال	یوه نقشه ایزه څیړنه: په افغانستان کې د انسان له قاچاق سره د مبارزې بنسټیز مکانیزمونه	د ۲۰۱۸ مارچ
د پالیسي یادښت	ټولنیز ملاتړ	√	√	یما ترابي	ښاري خوندیتوب: په افغانستان د ښاري سولې جوړونې پروګرام ته پیا کتنه	د ۲۰۱۸ جنوري
موضوعی لیکنه	د طبیعي سرچینې مدیریت	√	√	انتونيو جيستوزي	په افغانستان کې د میشتو کوچیانو د شخړو ډولونه	د ۲۰۱۸ جنوری
د پالیسي یادښت	د طبیعي سرچینې مدیریت			ویلیام ای بایرد	ناروغتیا یا علامی؟ په ۲۰۱۷ کال کې د افغانستان د ودې کوونکو تریاکو اقتصاد	د ۲۰۱۷ نومبر

ISBN 978-9936-641-63-1

9 789936 641631

☎ 0093 79 960 8548
✉ areu@areu.org.af
🌐 www.areu.org.af

